

VÁLKA VYPUKNE PO PŘESTÁVCE ANEB DOSTIH NA DLOUHÉ TRATI

Oldřich Daněk

Válka vypukne po přestávce
aneb
Dostih na dlouhé trati

Oldřich Daněk

Znění tohoto textu vychází z díla [Válka vypukne po přestávce; Věvodkyně valdštejnských vojsk; Zpráva o chirurgii města N.](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Panorama v Praze v roce 1987.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Oldřich Daněk: Válka vypukne po přestávce aneb Dostih na dlouhé trati), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uvedte původ-Nevyužívejte komerčně-Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní](#).

Verze 1.0 z 14. 8. 2026.

OBSAH

OSOBY	6
1.....	7
2	59
Pár autorových poznámek závěrem.....	99

*Herec nepatří sám sobě, ztratil se mezi lidmi, rozdrobil svou bytost
na malé částky, které už nikdy nedá dohromady. Ale za tyto drobty,
které tak hazardně rozházel, neptaje se kam padnou,
byly-li všude vítány – dostal víc, než daroval.
Neboť se stal jaksi podílníkem a částí
všech lidských životů a osudů.
RŮŽENA NASKOVÁ*

*Šaška jsem potkal, šaška tady v lese, strakáče šaška – zatracený svět.
Autorův povzdech, jímž za něj povzdechl již
WILLIAM SHAKESPEARE*

OSOBY

VLADIMÍR BENDL, herec

ANTONÍN STRUNA, jeho přítel

PRIMÁŘ

ASISTENT

VRCHNÍ SESTRA

OŠETŘOVATELKA

ELA

EVA

EMA

TANEČNICE

1

Zní hudba, již na temné scéně cítíme pohyb. Jevišťe se zvolna, velmi zvolna vynořuje ze tmy. Hodně světla a hodně barevných, flitry by měly přijít ke cti. V popředí scény herecký líčící stolek, vedle něj, blíž k divákům, křeslo. Spolu se židlí u stolku budou zastávat všechny nábytek. Jinak po celé scéně zástup panáků s různými částmi kostýmů. Nejen krejčovské panny, spíš reklamní figuríny z rákosu, vzdušné a průhledné, teď polozahalené různými kostýmy nebo částmi kostýmů. V popředí ne-
dbale tančí tři tanečnice ve volném, líném rytmu hudby. Modrý, růžový a černý kostým, podobně jako tanečnice, mají i tři ženy, které se mezi nimi propletou do popředí a teprv teď nám asi odhalí nemocniční lůžko v pozadí.

ELA (ta v modrém): Myslíte, že umře?

EVA (růžová paní): Co to říkáte, paní? Jak vůbec můžete taková slova vypustit z úst? On a umřít!

ELA: No, já jsem myslela... nevypadá moc dobře.

EMA (černý kostým): Vypadá skvěle. Vypadá jako ve svých nejlepších časech.

EVA: No – to si ho zas moc dobře nepamatujete. Já ho, paní, viděla, ještě když hrál Růžového anděla z Myrmidonu.

EMA: Neříkejte. Ani nevypadáte na ten věk.

EVA: To jsem ovšem byla malá holčička. Zato vy si ho asi pamatujete jako Malého lorda.

EMA: Malého lorda nikdy nehrál.

ELA: To bych řekla. Musela bych to vědět. Mám výstřižky ze všech jeho rolí. Všecky kritiky. Mám toho plnou půdu, paní. Manžel říká, že ještě jednou vyhoříme.

EVA (závidí): Všechno mít nemůžete. Musíte připustit, že byly taky časy, kdy o něm žádná kritika nepsala. Každý má konec konců nějaký začátek.

ELA: Jenže on byl tak pronikavý talent, že...

EMA: Že co?

ELA: Že žádné začátky nepotřeboval.

EVA: Víte, že jsem se na jeho představení seznámila se svým manželem? Nebožtík, chudák, seděl vedle mě a Bendl zrovna hrál Generála v županu – a můj budoucí manžel se vám tak smál, že mi upadl do klína. Tak jsme se seznámili. Teda s manželem. Jak ten se vám smál...

ELA: Generála v županu hrál v roce třicet dva. Premiéra byla třicet dva.

EVA (odchází): Vy jste, paní, jak se mi zdá, na statistiky. Jenomže umění do statistik nedostanete. Kdepak. Paměť, paměť je

jediné, kde něco zbude – a my už nejsme nejmladší, to si přiznejme.

Odejdou. TANEČNICE se na počátku jejich rozhovoru volně proplétaly v rytmu tiché hudby mezi nimi, už před časem se však shromáždily kolem lůžka v pozadí. – Teď mizí ze scény spolu se svými hereckými dvojnicemi. – U Bendlovy postele sedí ANTONÍN STRUNA. Je to tichý, věčně se usmívající muž. Nikdy nezvýší hlas – vždycky v něm bude klid a mír. Vnější vzhledem by si měli být s BENDLEM podobni.

STRUNA: Nechtěli mě sem pustit, Ládíku.

BENDL: Bude vizita, Toníku. Taková přehlídka vojska před bojem. Račte vyrovnat řady, než vás pošleme padnout. Bubny a trumpetky, abyste umírali pěkně s chutí.

STRUNA: Vypadáš moc dobře, Ládíku.

BENDL: Já jsem vždycky vypadal moc dobře, Toníku. Taková pěkná, černá flétna s hodně blyštivejma klapkama.

STRUNA: Proč černá?

BENDL: Flétna je černá, ne?

STRUNA: Většinou ne.

BENDL: Tak vidíš. Dodneška nic neznám.

STRUNA: Herec zná od všeho trochu.

BENDL: A nic pořádně. Seš hodnej, že ses stavil. Prejs napsal moc krásnou knížku?

STRUNA: Já zas přijdu, Ládíku.

BENDL: Přijď.

STRUNA: Vzpomínáš někdy na Vrchlickýho sady?

BENDL: To víš, že jo.

STRUNA: Já moc často.

Zatím vešel PRIMÁŘ, ASISTENT, VRCHNÍ SESTRA a OŠETŘOVATELKA. Shromáždí se kolem postele.

BENDL: Copak že v tak hojném počtu? Račte jít na fotbal, nebo snad do divadla?

ASISTENT: Pan primář by se na vás rád podíval.

BENDL: Není na mně zrovna nic k vidění. Já jsem profesionál, pane primáři, já se ukazuju lidem jenom za peníze – a to jenom připravenej, zapudrovanej zaječí pacičkou.

PRIMÁŘ: Jak se vám daří, pane Bendl?

BENDL: Daří se mi svinsky, pane primáři. Vy jste tady jediný moje obecenstvo – a to si tedy přiznejme, že jste mizerný obecenstvo. Herce vůbec neposloucháte, a myslíte si svoje.

ASISTENT: Snad to nebude tak zlé.

BENDL: Tohohle mladíka už bych tady vůbec nerad viděl, pane primáři – a jestli pro mě něco chcete udělat, tak si ho nechte na semeno někde v operačních sálech nebo v květináči, nebo na něm zkoušejte císařské řez, ale ke mně ho nepouštějte.

PRIMÁŘ: Vidím, že máte dobrou náladu, pane Bendl.

BENDL: To nemám. Jak ho vidím, je po náladě.

PRIMÁŘ: Co vám vadí na doktoru Brandejském?

BENDL: Myslí si, že umřu. To mi vadí.

ASISTENT: To se mýlíte, pane Bendl.

BENDL: Já když jsem měl slušného partnera, pane asistente, a že jsem měl pár moc dobrejch partnerů, tak jsem z nich cejtil, co si myslej, co chtěj, co udělaj – přes celý jeviště. Vy byste byl svinsky dobrej partner, toho supa je z vás cejtit na sto honů. A tady z vrchní sestry vránu. Že si taky myslíte, že je se mnou konec? Paní vrchní. Řekněte na sto hříchů!

VRCHNÍ: Koneckonců, jednou nás to čeká všechny, pane Bendl.

BENDL: To je ohromně skvělý přísloví, to bych si dal vytesat do kamene nad nemocnici, pane primáři.

PRIMÁŘ: Pane Bendl, nejste spravedlivý.

BENDL: „Neračte umírat bez naší diagnózy! Čeká nás to všechno, tak račte přes naši čistounkou nemocnici! Komfortní krematorium poblíž!“

ASISTENT: Nikdo z nás vám nechce ublížit.

BENDL: Jenomže já ublížím vám. Já vás, mladíku, usvědčím ze lži. Nebudete vědět, jestli máte mít radost z léčebného úspěchu, nebo jestli máte plakat sám nad sebou, že už ničemu nerozumíte a nemáte odhad. Sestřička vrána vás bude utěšovat a bude říkat: Jsou věci mezi nebem a zemí... Co říkáte, pane primáři! Natřem jim to. Supům a vránám, co říkáte?

PRIMÁŘ: Zkusíme to, pane Bendl.

Odcházejí.

BENDL: Sestřičku tady můžete nechat. Nic se jí nestane, já už jsem jenom bývalý děvkař. Ale kdyby přece jenom něco, víte, pane primáři... aby to poslední, co člověk vidí, bylo něco hezkýho. Zůstaňte tady, sestři.

OŠETŘOVATELKA: Já zas přijdu.

PRIMÁŘ: Je vizita, pane Bendl.

BENDL: No dobře. Račte na jiné scény, jinde se taky hraje divadlo, člověk se musí smířit s konkurencí.

LÉKAŘI a SESTRY odejdou.

(Po chvíli.) Holky. Tak holky, kde jste?

A zazní tichá hudba... a na jeviště vejdou tři TANEČNICE.

BENDL sedí na posteli, brouká si melodii.

Tak oni mě už odepsali, holky, to byste neřekly. Vzdali to. I ten primář to vzdal. A ta vrána, vrchní sestra, byla dokonce dojatá. Všimly jste si, holky?

HOLKY nic neříkají, tiše postávají.

(BENDL se těžce zvedl, klopýtaje přejde k líčicímu stolku – a posadí se na židli.) Tak i ten primář si to myslí, a to je starý kůň, starý moudrý kůň, ten by to měl vědět. *(Ukazuje do zrcadla.)* Tenhle tady je stejného mínění. Kterejpak ty seš? Holky, toho vy neznáte, co? Cizej pán. Co kdybychom ho smazali, pane primáři, co říkáte? U líčicího stolku je to úplně jednoduchý. *(Strhne si šedivou paruku.)*

TANEČNICE ztuhnou v pohybu, jevištěm rychle přešumí EMA, ELA a EVA. Jsou jiné než ve svém prvním výstupu, teď je to spíš šerm rádobý intelektuálních ironizujících postřehů.

ELA *(ta v modrém)*: Herec je stejně do určité míry manekýn. Řeknu vám, na to musí být povaha, ukazovat sám sebe.

EMA *(ta v černém)*: Když je co ukazovat?

EVA *(ta v růžovém)*: Třeba se k tomu dali jenom proto, že nemusí tak brzo vstávat.

EMA: Nebo třeba je těší převlékat charaktery?

ELA: Tuhle jsem viděla Bendla. Vějířky vrásek, dokonce bříško. Ach, kdeže loňské sněhy jsou.

EVA: On přece vůbec nemá věk. Viděly jsme ho tolikrát a v takových podobách, že on sám se za tím ztrácí.

EMA: Třeba je to správné. Třeba se má herec ztratit ve svých rolích.

Přešuměly jevištěm, TANEČNICE je zvolna následují. BENDL zatím u stolku setřel svou masku – a je do jisté míry mladý muž. Z jednoho z panáků si vzal „sametové“ sako dvacátých let. Pořád – nebo možná znovu zní hudba.

BENDL: Jenom jednou to zkusit, ještě jednou, pane primáři. Zahrát si na Oidipa. To je taková hra, víte? Kde se mělo zahnout, kde zastavit, kde nepraštit po hlavě pocestnýho. A nic nezamlčet, hlavně sám před sebou. Taková hra, pane primáři, co začala už hodně dávno.

PRIMÁŘ vejde v náznaku kostýmu starého herce. Snad širák a stuha. Možná že si ty náznaky kostýmu bere až na jevišti, ale pochybuji, na jevišti by se měl převlékat asi jen BENDL. Kostýmy a náznaky masek jistě budou nelehká režisérská křížovka. Teď tedy vstoupil PRIMÁŘ jako HEREC, a hudba skončí.

HEREC: No ne, co to vidím? Mně už snad neslouží zrak. On je ten nový?

BENDL: Ano, prosím. Vladimír Bendl.

HEREC: A kde to sedí? Bendl, kde to sedí?

BENDL: Já, prosím... myslel jsem... chtěl jsem tady v šatně tak... vycítit to ovzduší.

HEREC: Ten smrad, chtěl říct. Ten smrad z myšiny a z chlívů odvedle. Tak ráčil to ovzduší vycítovat támhle z rohu. Támhle z toho mokrého rohu! Teprv až se najde další nešťastník, co se dá najmout k téhle společnosti, tak on postoupí z mokrého rohu támhle na lavici, rozumě?

BENDL: Ano, prosím.

HEREC: Jenomže to bude jiný roh, jiná lavice, jiné chlívy. Až bude hrát posly a jízdní rejtary, tak postoupí na lavičku s vikslajvantem. A teprv až bude hrát Oidipa, Bendl, jestli se ovšem u téhle všivé společnosti někdy bude Oidipus hrát, tak teprv to dotáhne před tenhle stůl s prasklým zrcadlem a s rozvrzanou židlí. Aby ovšem hrál Oidipa, na to by si musel nejmíň vzít principálovu dceru, a za to, to jim ručím, ani taková role nestojí, nahlédne sám, až ji uvidí. Takže zatím Oidipa nehraje – a ráčil svůj zadek přemístit do mokrého rohu.

BENDL: Ano, prosím.

HEREC: Utek z domova?

BENDL: Ano, prosím.

HEREC: A už litoval?

BENDL: Ne, prosím.

HEREC: To přijde. A nic mu to nebude platný. Všecka lítost mu nic nebude platná. Říkal mně Mistře. Dobře to zní, jim to nic neudělá a mě to potěší.

VRCHNÍ SESTRA s náznakem kostýmu vpluje v roli HEREČKY.

HEREČKA: To je ten nový? Roztomilý chlapec, co říkáš, Petánku? Vyložený cherubín. To koupil ředitel dobře.

HEREC: Tenhle ředitel by koupil špatně, i kdyby koupil Vojana. Rád bych taky viděl, jak by Vojan hrál Dva četníky na slavníku aneb Bodlo ve frcu? Berou na vědomí, Bendl, že se stal nástrojem, na kterej hrajou diletanti, neumětelové a ředitel téhle společnosti, což je spojení obého.

HEREČKA: Mladíku, skočte mi pro hašlerky, škrábe mě v krku. Na Petulu nedejte, ředitel je náhodou poměrně slušný člověk.

HEREC: Ale jenom úplně náhodou a velice poměrně. – Copak on vlastně chce od divadla? Jakej sen se mu má splnit? Aby kolem něj pobíhaly dáminky? Aby byl slavněj? Aby ulovil starší vdovu s třemi činžáky?

BENDL: Chtěl bych umět hrát.

HEREC: He he. Jednoduché, co? He he.

HEREČKA: Copak vlastně večer hrajete? Přece něco hrajete, přece vás ředitel nevzal, jenom abyste tahal kulisy, s takovou tvářinkou, s takovou cherubínskou tvářinkou.

BENDL: Přinesu vám psaní.

HEREČKA: Óh – úvod mé nejsilnější scény. Spatříte slzy v očích mužů...

HEREC: A napřážené deštníky jejich žen.

HEREČKA: Závidíte, Petulko?

HEREC: Závidím jemu.

HEREČKA: A co mu, prosím vás, závidíte?

HEREC: Že začíná. Že... právě... začíná.

BENDL (*se převléká do lokajského kostýmu*): A pak se to stalo poprvé, pane primáři.

Tichá hudba, na jeviště volně vtančí tři TANEČNICE. Měly by tvořit jakýsi živý inventář divadla, jeho lesk a bídu, měly by svými tanečními postoji vytvářet „živou dekoraci“. Jejich pracovní trikoty jsou ošuntělé, a přece z nich pohyb a dívčí půvab občas udělá dobré skřítky krásy.

Pak se poprvé rozevřela opona – a já ji viděl z té druhé strany. Poprvé to přítmí, někdy hluché, do kterého padají slova jako kameny do studny... ale většinou na vás dejchne teplá vlna

a vy jenom tak trochu, maličko, vnímáte terče tváří, které říkají – tak copak nám řekneš, copak jsi nám přines? (*Postoupí kupředu.*) Paní, tady je psaní. Je ještě horké a trochu vlhké od slz, paní, od chlapských slz, a to je jiné, to je víc než dívčí slzičky. To všechno neříkám, to jenom chci říct, leccos se vejde, musí se vejít do čtyř slov – Paní, tady je psaní. Paní, tady je psaní.

HEREČKA: Podejte mi je, Jean.

BENDL je náhle zmaten, hudba zaskřípala, tanečnice se zastavily, i HEREČKA je zmatena.

No tak. To psaní! Kdepak je máte?

BENDL (*zapomněl rekvizitu*): Já... promiňte...

Zmizí v kulisách, TANEČNICE s úsměvem odcházejí s ním.

HEREČKA: Moje největší scéna! Moje nejkrásnější scéna!

Vejdou ELA, EVA a EMA. Smějí se a tleskají.

ELA: Vypadal tak roztomile. Kdo to je? Kdo to vlastně je?

EVA: Vůbec ho ani neměli vyvěšeného na programu. Ten jeho zmatek, vidíte? I když u slušného divadla by se tohle stát nemělo.

EMA: Viděla jsem poprvé, jak člověk, který říká: Paní, tady je psaní, z toho udělal skoro hlavní roli.

ELA: U slušného divadla by se to opravdu nemělo stát.

EMA: Aspoň v té nudě byla nějaká zábava.

EVA: Mně se to líbilo.

EMA (*pohrdavě*): Prosím vás...

BENDL (*vejde, je zas ve svém sametáku*): Milé dámy, dovolte, abych se představil. Vladimír Bendl, herec divadelní společnosti Thalia. Dovolil bych si vás pozvat na řadu našich představení. Už jenom jak se na vás dívám, nepochybuji, že vaše tváře uvidím v hledišti, až je budu napjatě vyhlížet kukátkem v oponě.

EVA: A hrajete taky něco veselého?

BENDL: Milostivá, smích je to nejnádhernější, co může herec dávat lidem. Je krize, tak ať ta bída je aspoň veselá, ne? Abych řekl pravdu, máme s tím i výdaje. Na poslední štaci jsme museli zaplatit hostinskému pět sedadel, protože při našich komediích lidé padají smíchem ze židlí – nějaká ta židle přitom vezme za své.

ELA: Hrajete taky něco vážnějšího?

BENDL: Milostivá! Slza v oku diváka, to je ta pravá a skutečná trofej herce. Láska, ten věčný námět všech velikánů umění, tak často nešťastná, tak často neopětovaná, tak často sedmi-bolečná. Svěřím se vám: láska je to, co já sám nechávám přicházet na jeviště nejraději. Ve všech podobách. V té nád-

herné, strhující a vášnivé... i v té marné, utopené v krutosti okolí.

EMA: Hrajete taky něco skutečně hodnotného?

BENDL: Kdybych se nestyděl, madam, poklekl bych. Život herce venkovské společnosti je trpký a nesnadný. A přece nakonec stojí za to kodrcat se od štace ke štaci, vnadit obecenstvo plytkými prasečinkami i plačtivými dramaty, protože nakonec se přece jenom najde někdo jako vy. Pro vás, madam, pro těch několik málo znalců, které na svých cestách potkáme, hrajeme Oidipa vladaře. Věřte, že je těžké udržet jej na repertoáru, ale budete-li v hledišti jen vy sama, pak jsme do vašeho města nepřišli nadarmo. Madam, já poklekám.

EMA: Vy sám hrajete Oidipa?

BENDL (*jeho tón se nezmění, ale přece náhle čímsi vybočí z té komedie*):
Doposud ne, madam. Jednou ho budu hrát. Člověka, který sám sebe nelítostně obviní a vyšetří svou vlastní vinu. Je to můj sen, madam. Dáme čtyři lístečky, nebo raději hned šest?

Na jeviště vtančí TANEČNICE.

(*BENDL si nasadí buřinku a zpívá parafrázi Weilovy melodie.*)
Zahrajem vám, velectění,
tu žebráckou operu,
a že bída je dnes všude,
zahrajem ji v plenéru...

ELA, EVA a EMA tleskají, BENDL si jde unaveně sednout před zrcadlo. Vchází ANTONÍN STRUNA a s ním OŠETŘOVATELKA v roli ANIČKY.

STRUNA: Bylo to moc krásný, Ládíku. Začíná ti to jít.

BENDL: Trochu. Jenomže to pořád ještě nic není. Nic to není, Toníku.

STRUNA: Máma tě pozdravuje.

BENDL: Co dělá?

STRUNA: Tak... pořád.

BENDL: Táta chlastá?

STRUNA: Taky... tak pořád. Měl bys mámě napsat. Že se ti daří, že už hraješ role... Tohle je Anička, Ládíku. Žádněj ani vindru, tak to asi dáme dohromady. A tohle, Anči, je Ládík Bendl. Král Vrchlickýho sadů. Já jsem se jí o tobě, Ládíku, něco napovídal. – Co je?

BENDL (*vstal, uhranutě se s ANČÍ na sebe dívají*): Nic.

STRUNA: Něco se stalo?

ANNA: Ale nic...

STRUNA (*zmaten*): Mně se jenom tak zdálo... Měl bys napsat mámě, měla by radost.

BENDL: Jo.

STRUNA: Co jsi říkal?

BENDL (*nepřítomně*): Že napíšu... že napíšu, Toníku. Co děláš ty?

STRUNA: Sem tam nějaký noviny mi něco vemou... (*Rozpačitě zmlkne.*)

BENDL s ANNOU se na sebe pořád ještě dívají... až vejde HEREC a přeruší tu scénu, vpadne do ní ostře, všechny scény by do sebe měly vpadat ostře, dokonce i bez světelných změn, čas a místo jsou přece lhotejné. Vejde HEREC... STRUNA s ANNOU zvolna mizí.

HEREC: Tak voni jdou ke kamennému divadlu. Voni, kandradas!

BENDL: To byla jenom taková... šťastná náhoda, Mistře.

HEREC: Ba ne. Ke kamennému divadlu se nechodí náhodou. Ředitel bude ronit krokodýlí slzy. Takovýho ceduláře v životě neměl. Dyť voni uměli pozvat na představení snad i prababičky z hrobky na hřbitově. Jak to dělali, prosím jich?

BENDL: Trochu komedie i při zvaní.

HEREC: Hraju komedii celý život. Jenomže role ceduláře asi není můj majstrštyk.

BENDL: Můj táta jednou prodával na trzích vodičku proti bolení zubů. Potom jednou všechny ty vodičky vypil – von v nich byl

líh nebo co, a tak to skončilo. Ale tu dobu já jsem jezdil s ním. Mám očíhnutý ty prodavače nezničitelných kravat, patentních podvazků, extra speciálních flašek na zavařování...

HEREC: Neprodává podvazky, prodává teď umění.

BENDL: Když se jednou něco prodává nebo kupuje, tak je to jedno, umění jako podvazky. A řeknu vám, mezi těma vykřikovačema byli taky moc dobrý herci.

HEREC: Odmítám být srovnáván s poutovými šašky.

BENDL: My jsme přece šašci. A oni jsou kolegové.

HEREC: Koukejme, jak vystrkuje rohy! Copak on ví o herectví? Co?! Začátky jsou dycky lehký, mladý muži. Válka vypukne po přestávce, až ve druhém dějství, až se jim ta tvářička zkrabatí. Tenhle dostih se běží na moc dlouhý trati, a co von vo ní ví?

BENDL: Já se učím, Mistře!

HEREC: U medvědářů! U řvounů před boudama! Tak když už kradl v zápasnickejch boudách, copak si ukradl ode mě? Copak si odnese ke kamennému divadlu od Petra Tomaševského? *(Chvilí čeká na odpověď, která nepřichází. Natrpkle.)* Nic, že ano? A že by mohl. Že by se ode mě mohl dovědět to nejhlubší herecký tajemství, co vůbec existuje. To, co mu nikdy neřekne žádněj režisér a žádněj principál. A co mu žádněj herec neřekne ani na smrtelný posteli dobrovolně. A co mu můžu říct já. Zajímá ho to?

BENDL: Zajímá.

HEREC: Čtvrták žitný. – A nehleděl tak na mě, taky ho to čeká. Protože je zamilovanej do těch všivejch prken, do toho malovanýho světa, co smrdí myšinou. A to není šťastná láska, to mi věřej, Bendl. Protože až budou starej jako já, přijdou na to, že všeho všudy dvakrát třikrát za život se něčeho dotkli. Něčeho mezi jevištěm a tím upoceným sálem, něčeho, z čeho byl tichej blesk. Zjevení. Kumšt. Dvakrát třikrát za život. A bude tu chvilku čekat zas a znova, s kalíškem žitné se mu bude zdát, že je blíž, ale nebude. Jenomže on už ji pořád bude čekat... Tak dojde pro tu žitnou?

BENDL: To... bylo to tajemství?

HEREC: To není žádný tajemství, to ví každej. U kamennýho divadla bude potřebovat skutečný tajemství.

BENDL: A to je?

HEREC: Na čtvrtáku jsme domluvený?

BENDL: Domluvený.

HEREC: Stůj ve světle. Najdi si reflektor. Režiséři teď moc rádi „ponořujou scénu do šerosvitu“. Myslej si, čím víc šerosvitu, tím větší režisér. Tak si je to nech myslet a najdi si ten jedinej reflektor a stůj a ani se nehni! A nech ostatní plížit se v tom uměleckým šerosvitu a poštekávat svoje repliky, a když ti někdy někdo poleze do toho světla, tak ho vystrč vším, co

máš po ruce! Bud' ve světle, bud' vidět! (*Všechna nashromážděná hořkost zní těmi slovy, jež jsou téměř prokletím.*) Šerosvit si beztak vymysleli režiséři, aby byli vidět víc oni, a méně herci. A když budeš jednou zas u takovýho pitomýho spolku, jako je náš, kterej se nezmůže ani na šerosvit – tak aspoň vždycky udělej krok dozadu. Ten, co s tebou mluví, se musí otočit zády k obecenstvu – a ty seš sice víc vzadu, ale je tě vidět. Máš světlo! Tak! Neříkám, že se s tím musíš dostat ke kamennému divadlu... no vlastně... ty už ses tam dostal. Jdeš do světla. – Šel teď pro ten čtvrták. (*A volně, starý, sešlý člověk, odchází.*)

Hudba. Na jeviště vtančí TANEČNICE. A BENDL si bleskově oblékne lokajský kabát – a vychází před TANEČNICE. Během BENDLOVÝCH vystoupení TANEČNICE zůstávají statické, tvoří mu vlastně vždycky živou dekoraci.

BENDL: Pane, tady je psaní. Je krvavé a zasáhne jak bodnutí kordem. Když roztrhnete obálku, ta rána už se nikdy nezahojí. Takové je to psaní, pane – a já jsem Žán a tohle je moje scéna, stojím ve světle a říkám – Pane, tady je psaní.

Rekvizity jsou patrně jenom pomyslné. TANEČNICE mizí, vchází ANIČKA, obejmě BENDLA.

ANNA: Mně se to líbilo.

BENDL: Počkej pozítří. Hraju Bobčinskýho. Žádnýho kupce s třema větama, ale Bobčinskýho! – Budou bramborový placky?

ANNA: Bude pohádka?

BENDL: O čem?

ANNA: Ještě nebyla o slonech. Proč ty máš pohádky jenom o cizokrajných zvířatech?

BENDL: Když mi bylo dvanáct, tak jsem dostal od paní učitelky Sahulové „Zvířenu východní Afriky“. Ty pohádky jsem si vymýšlel už tenkrát. Může ten slon bejt růžovej?

ANNA: Může. Můžou bejt placky připálený?

BENDL: Můžou. *(Vypráví lehce, improvizuje, nadhled a úsměv.)*
Tak jeden slon byl růžový. Taky krásně voněl – a jiní mladí sloni, když šli za slonicemi, se o něj třeli chobotem, nabrali si trochu té vůně a slonice se potom rozplývaly, jak krásně teď ti mladí sloni voněj. Ale když šel na rande ten růžový, tak slonice se smály, koukejte, dyť má takovou divnou barvu a strašně se polil tou novou sloní voňavkou. Tak ten růžovej slon se namích, vlez do bahniště a obalil se bahnem. A slonice říkaly – už je sice šedivej, ale divně, a krom toho strašně smrdí. A tak ten růžovej slon pochopil, že ve sloním životě nepochodí, dal se najmout do varieté – a tam se všichni divili, koukejte, růžovej slon – a každě se moh otřít chobotem a odnést si trochu vůně, i slonice tleskaly – a růžový slon se ukláněl.

ANNA *(vesele)*: A z toho plyne naučení?

BENDL: Že ve varieté může bejt šťastnej i růžovej slon.

ANNA: To byla hezká pohádka. Vůbec nevím, jestli ty placky budou tak dobrý.

STRUNA vešel, BENDL a ANNA upadnou do rozpaků.

Toníku. No tak... si přece sedni. Myslela jsem...

STRUNA: Že nikdy nepřijdu?

BENDL: Mysleli jsme... že nám to budeš mít za zlý, Toníku.

STRUNA: To se někdy stává. Trochu to bylo jak na plese u Kapuletů.

BENDL: Na jakým plese?

STRUNA: U Kapuletů.

BENDL: Co se mnou nemluvíš na rovinu? Co tady děláš nějaký propletence s plesem? Vzal jsem ti holku. Nemoh jsem si pomoci. No – to je všechno.

ANNA: Nevzal. To se chlubí. Já jsem šla sama.

STRUNA: Já to přece vím.

ANNA: Tak proč jsi přišel? Proč sem chodíš?

STRUNA: Protože Ládík je můj kamarád. Protože bych o vás nerad přišel, o vás oba. A taky jsem... musel přijít. Mám špatnou zprávu, Ládíku. Umřela ti máma.

BENDL: A to říkáš až teď?

STRUNA: Je čas. Teď už je čas. Pohřeb je pozítří.

BENDL: Jak umřela?

STRUNA: U necek. Najednou.

BENDL: U necek. Celej život stála u necek. Takže jinde ani umřít nemohla.

STRUNA: Napsals jí aspoň?

BENDL: Ne. – Co táta?

STRUNA: Nikdo o něm neví.

BENDL: Kdo zařídil pohřeb?

STRUNA: Tetička. A trochu já.

BENDL: Děkuju ti.

STRUNA: Za co?

ANNA: Pojedu s tebou.

BENDL: Kam?

ANNA: Na pohřeb.

BENDL: Maminka... Pozítří já nemůžu. Já hraju.

ANNA: To jde přece zařídit.

BENDL: Ne, to nejde zařídit. Můj ty bože, co já jsem si vybral za svinský povolání! Na pohřeb vlastní mámy člověk nemůže! Pochopí to někdo?

STRUNA: Snad bys... přece jenom... Ládíku!

ANNA: Já pojedu, Vlášo. Já jsem ji neznala, ale...

BENDL: Celej život stála nad neckama. A myslíte si, že si neuměla nic jinýho představit? Že v těch párách někdy neviděla nějakej jinej život? Aspoň pro svýho kluka, když už ne pro sebe? Pomník se někomu nemusí stavět zrovna na hřbitově. Věcho všudy postojíte nad hrobem, hodíte dolu pár hrudek hlíny, vysmrkáte se do kapesníku a budete zas pochodovat zpátky, do hospody na párek. Já... budu hrát. Myslete si o mně, co chcete, já budu hrát! Nic jinýho pro ni už nemůžu udělat.

A na jeviště vtančí TANEČNICE.

(*A BENDL hraje.*) Jen vy mně netento... neskákejte do řeči, prosím vás, neskákejte. Tak my jdeme k Počechujovi, ale cestou Petr Ivanovič povídá – zaskočme si, povídá, zaskočme si

do hostince. Já mám v žaludku, od rána jsem nic nejedl, já mám žaludek jako na vodě.

TANEČNICE změnila postoj.

Mami, byla tys vůbec někdy v divadle?

TANEČNICE změnila postoj.

Ještě jsme se tam ani neohřáli, když vtom najednou – mladý muž, slušného zevnějšku, v civilních šatech, vykračuje si tu po jídelně, na tváři rozum, důmysl... fyziognomie taková...

TANEČNICE změnila postoj.

Vzpomínáš, mami, jak jsem ti vylil šmolku?

TANEČNICE změnila postoj.

Ale to už Petr Ivanovič kývl prstem, a kdopak – ptá se – kdo-pak je ten mladík? A Vlas na to – No tak, neskákejte mi do řeči, Petře Ivanoviči, proboha vás prosím, já to řeknu daleko líp, namouduši daleko líp! Vy šišláte! Máte díru mezi zuby a ta díra vám hvízdá. – To je, povídá, mladý muž, úředník, jede z Petěrburgu, povídá – a jmenuje se Ivan Alexandrovič Chlestakov.

Na jeviště vyšly ELA, EVA a EMA, tleskají. BENDL ustoupí do pozadí. *TANEČNICE možná zůstávají v klidu, uvolněně, v „civilu“ na scéně.*

ELA: Ten mladíček, co se nám tak líbil, nosí po někom černou pásku, všimly jste si? Vypadá s ní zajímavě.

EVA: Někdo z rodiny, nejspíš. Opravdu je to zajímavý umělec. Vůbec by mi, holky, nevadilo, kdyby nosil jednou černou pásku po mně.

EMA: Proč hned černou? Proč ne například růžovou?

EVA: A proč hned pásku, to je pravda. Proč ne třeba podvazek? Hi hi.

BENDL si nasadil třírohý klobouk, postoupí kupředu k portálu, ELA, EVA a EMA řeknou sborem Ach... Prudce nastoupily TANEČNICE.

BENDL: Pánové, sezval jsem vás z toho důvodu, abych vám oznámil nepříjemnou věc: k nám – jede – revizor.

Odhodí klobouk na předscénu – vůbec části kostýmů, které už nebudou zapotřebí, se odhazují na předscénu, takže dekorace je postupně víc a víc holá. Útržky by měly navazovat ve zběsilém rytmu – a tak snad BENDLOVI podá vavřínový věnec jedna z TANEČNIC. Košile a vavřínový věnec je komické spojení, ale neměli bychom se mu vyhýbat a BENDL by měl tenhle handicap přemoci.

Kdo je to v davu, kdo mě zavolal?

Slyšel jsem hlas, jenž břeškněji než hudba

vykřikl: Caesare!

Mluv. Caesar slyší.

Odhodí vínek, načechrá si čupřinu, ELA, EVA a EMA řeknou Á-ch a BENDL začne.

Jednou jsem řídil dokonce i celé departement v ministerstvu. Spousta generálů se na to místo tlačila, ale přijdou a vidí – nejde to. A pro mne? V tu chvíli rozeslali do ulic kurýry – jen kurýrů bylo pětatřicet tisíc! *(Náhle skončí a odchází do pozadí.)*

ELA, EVA a EMA zvolna, zamyšleně přecházejí scénou, stojí teď na místech, na nichž BENDL hrál své útržky. A zatímco jsme je doposud znali tu frivolní, tu trapně omezené, měly by teď najednou najít tón hluboké upřímnosti, který by měl přemoci tu předchozí nadsázku svou vlastní, tichou a od nich nečekanou pravdou.

ELA: Člověk, když ho vidí hrát, potká se najednou s kýmsi... čistším. Možná sám se sebou. Jako by zapomněl na vlastní mizérii.

EVA: Člověk, když ho vidí hrát, potká se najednou s kýmsi hlubším. Možná sám se sebou. Jako by zapomněl na vlastní povrchnost.

EMA: Člověk, když ho vidí hrát, potká se najednou s neznámým. S něčím, co neznal, nebo možná – nechtěl znát.

Tiše a vážně, zamyšleně odcházejí všechny tři z jeviště.

ANNA *(se směje):* Kdes to, prosím tě, sebral?

BENDL *(se obléká do fraku; i on je v dobré náladě):* Kde tak já už můžu něco sebrat? Vypůjčil v divadelní krejčovně. S laskavým svolením.

ním ředitelství. Pan ředitel vysílá šašky, aby pobavili panstvo. Rolničky by se tam špatně vyjímaly, a tak je z toho frak z fundusu.

ANNA: Řekni mi, jak to, že ty v tom fraku umíš chodit. To už jsem si všimla na jevišti.

BENDL: Pan vrchní Čiháček. Vrchní číšník z vinárny Boží hrob. Bydlel u nás ve třetím patře, a žádný lord Goring nemohl nikdy nosit frak samozřejměji nežli pan Čiháček, když každý večer chodil do Božího hrobu. Někdy, když měl dobrou náladu, tak nám dal korunu.

ANNA (*ho políbí*): Neztrať se tam.

BENDL: Kde?

ANNA: Tam nahoře. Mezi frakama.

BENDL: Já! Jo? Já se ztratit mezi frakama. Anči...

Vejde PRIMÁŘ ve fraku v roli LANDECKÉHO.

(*BENDL na chvíli opustí roli.*) Třeba tenkrát? Co říkáte, pane primáři? Tenkrát jsem tam možná neměl chodit. Jenomže šašek přece jde, kam ho posílají. A nic se nedělo. – Dobrý večer, pane továrníku.

LANDECKÝ: Dobrý večer. Vy jste... promiňte?

BENDL: Bendl. Vladimír Bendl z divadla.

LANDECKÝ: Ano, znám to jméno. Asi jsem vás i několikrát viděl.
Moje paní chodí ráda do divadla.

BENDL: Vy sám ne?

LANDECKÝ: Já... si nemyslím, že šicí stroje potřebují – omluvu.
Vyrábím šicí stroje, víte? A moje paní se za to trochu stydí,
zdá se jí, že šicí stroj bude míň triviální, když se trochu přetře uměním. Proč ne?

BENDL: Vy si to ale nemyslíte?

LANDECKÝ (*pokrčí rameny*): Proč ne?

BENDL: Šicí stroj aspoň něco ušije. My šijem leda boudu na diváky,
že tenhle kus plátna je strom. (*Lehounce přexponovaný živý
souhlas je jeho častou formou humoru.*)

LANDECKÝ: Prosím?

BENDL: Prosím?

LANDECKÝ (*zmaten*): Mluvili jsme snad... o šicích strojích?

BENDL: Já mluvil o divadle.

LANDECKÝ: Hm... Promluvte si radši s mou paní. Je hezčí než já, příjemnější než já, a budete ji zajímat víc než mě. Hezčí mužští ji odjakživa zajímali.

Vejde VRCHNÍ SESTRA v roli ELIŠKY.

LANDECKÁ (*vejde: působí jako hetéra velkého světa*): Vidím, že manžel mi připravil správné entrée. Říká se to tak, že, pane Bendl? Dobrý večer. Těší mě, že jste přišel.

Představuje ASISTENTA v roli PŘÍTELE. Břejličky, zatrpklý intelektuál.

Tohle je – dejme tomu – přítel. Moudra na požádání.

BENDL (*vypadne ze hry*): Ne. To ne. To jí křivdím, pane primáři. To bylo složitější. Ona vůbec nebyla... ona měla jenom jedinou chybu. Že se narodila pod pianem na peršanu. Na třech peršanech. To jí křivdíme.

LANDECKÁ (*jinak; je v ní náhle i jakýsi útržek vědoucího smutku*): Vidím, že manžel mi připravil správné entrée. Říká se to tak, že, pane Bendl? Dobrý večer. Těší mě, že jste přišel. Tohle je – dejme tomu – přítel. Moudra na požádání. Hodíte do něj otázku, vypadne z něj moudro jako z forbesu.

PŘÍTEL se němě uklonil.

Pan Bendl, příteli. Vynikající herec.

LANDECKÝ (*sardonicky*): Vy si budete povídat o umění, vid'te. (*Odchází.*)

LANDECKÁ (*za ním volá*): Třeba dojde i na šicí stroje.

MANŽEL *nereagoval.*

Budem si povídat o umění, příteli?

PŘÍTEL: Pokud je o čem povídat.

LANDECKÁ: To je. To panu Bendlovi neupřeš. Nevzpomeneš si na nějaké moudro o herectví?

PŘÍTEL: „Herci věří jen tomu, co přispívá k jejich úspěchu.“

LANDECKÁ: Nemyslela jsem, abys našeho hosta hned urážel.

PŘÍTEL: To já ne, to Nietzsche.

LANDECKÁ: Měl bys radši poradit. Na rady je skvělý. Jaké je poslední moudro o divadle? No tak. Neváhat!

PŘÍTEL: Jsme příliš němečtí. Moc protestantští. Pořád si myslíme, že umění má někoho zlepšit, přivést na pravou cestu. Francouzi naopak chápou, že umění je taky hra. Hra pro hru, jenom tak pro duhovější pestrost šedého světa dospělých.

LANDECKÁ: Kdopak to řekl?

PŘÍTEL: To tajím. Budu to vydávat za vlastní myšlenku.

LANDECKÁ: A to je vyvrcholení jeho moudrosti. Myslíte, že je to dobrá myšlenka, pane Bendl?

BENDL: Věřím jen tomu, co přispívá k mému úspěchu, jak říkal ten pan...

PŘÍTEL (*vypomůžte*): Friedrich Nietzsche.

BENDL: Děkuji.

LANDECKÁ (*BENDLOVI*): Ujišťuji vás, že k manželovi je ještě jedovatější. Čím víc je jedovatý, tím víc se mu zdá, že je svoboden. Manžel to odnáší nejvíc.

PŘÍTEL: Manžel je v jádře jenom podstavec pro parohy. To jsem si vymyslel sám.

LANDECKÁ: Nenašel by se ve vašich rolích nějaký vtipný citát, kterým byste ho usadil? Potěšilo by mě, kdyby ho někdo znechtíl na jeho vlastním poli.

BENDL: Z rolí, to nevím. A na citát si vzpomínám vlastně jenom na jeden. U nás vedle v suterénu bydlel pan Taube, a ten v sobotu po výplatě nikdy nemohl trefit domů. Vždycky se na rohu ulice chytil lucerny – zaměřoval dlouho dveře do baráku a říkal: Mohli jiní, mohly jiné, pročpak ty ne, Augustine. No a protože se pan Taube vždycky nějak zázračně dostal domů, tak já od

té doby moc na citáty věřím. A to se, prosím, ani nejmenoval Augustin.

PŘÍTEL: No prosím. Je to ovšem trochu suterénní moudrost.

LANDECKÁ: Pozor, příteli.

BENDL: Já jsem se narodil v suterénu. Všechno, co jsme z lidí viděli, byly jejich nohy.

PŘÍTEL: Alespoň u dam vám to jistě zůstalo, vidíte?

LANDECKÁ: Pozor, příteli. Vy jste přehlédli, že on si dělá šašky z nás.

PŘÍTEL: On je herec. Je flétna, na kterou se píská. – To je jenom taková moje obměna Hamleta.

BENDL (*se ukloní*): Suterénní flétna ve vypůjčeném fraku.

LANDECKÁ: Příteli – nechtěl by sis jít toho Hamleta přečíst? Copak se tak díváš? Nenapadá tě žádný vhodný citát?

PŘÍTEL: Ale ano. „Všechno je ztraceno, kromě cti, a i té zbylo po čertech málo.“

LANDECKÁ: Kdo to řekl?

PŘÍTEL: Nějaký Valois. Nebo Bourbon?

LANDECKÁ: Ty to nevíš jistě?

PŘÍTEL: Když nevím, tak si vymyslím.

LANDECKÁ: Nerozuměl bys dobře tomu, o čem si chci povídat s panem Bendlem.

PŘÍTEL: Blahopřeji, pane Bendl. *(Ukloní se a odejde.)*

LANDECKÁ: Všecko je na něm vypůjčené. Na vás jenom ten frak.

BENDL: Možná že se v tom moc nevyznám, ale chtěl jsem jenom upozornit, že jsem šťastně ženat.

LANDECKÁ *(ztuhne; teprve po chvíli se zvolna rozesměje)*: Vy jste tak nádherně přímočarý. To se mě tak bojíte? Jde ze mě strach? Chtěla jsem s vámi mluvit obchodně. Ve fraku se většinou mluví obchodně, na to si zvyknete, jestli sem ještě někdy přijdete.

BENDL: Promiňte, ale... neumím obchodovat se šicími stroji.

LANDECKÁ *(nepřijímá ten posměšný tón, je vážná a tichá)*: Dokonce hůř, pane Bendl. Výrobu šicích strojů je možné snadno předělat na výrobu kulometů... a je to dnes žádanější zboží. Takže – možná tu uslyšíte řeči o horších obchodech než jenom se šicími stroji. Ale já vám nenabízím ani šicí stroje, ani kulomet. Chci vám nabídnout divadlo.

BENDL: Pan ředitel bude jistě vděčen za jakýkoli příspěvek...

LANDECKÁ: Nemluvím o řediteli, mluvím o vás.

BENDL: Jak – o mně?

LANDECKÁ: Nabízím vám divadlo. Nebo aspoň peníze na ně. Peníze... nesmrdí. Přítel by vám řekl, čím je to výrok.

BENDL: To... není tak jednoduché. To znamená licenci...

LANDECKÁ: K čemu by byl manžel? Ve skutečnosti manžel není jenom podstavec pro parohy.

BENDL: Já... jsem přece herec. Já nejsem žádný podnikatel.

LANDECKÁ: Zůstaňte hercem. To by byla jedna z podmínek.

BENDL: Hrát bych mohl, co chci?

LANDECKÁ: Co chcete.

BENDL (*po chvíli chraptivě*): Přijímám.

LANDECKÁ: Ostatní podmínky vás nezajímají?

BENDL: Přijímám. Za jakýchkoli podmínek.

LANDECKÁ (*stojí přímo proti němu*): Mám jedinou podmínku: buďte hodně drahý. Manžel si myslí, že si mě koupil – a má svým způsobem pravdu. Já bych ho chtěla jen svým způsobem... přijít draho. Jinak... je to bezpodmínečná nabídka. (*Zvolna odchází.*)

BENDL zůstává pro další scény ve fraku.

BENDL: Myslím, že jsem ji měl rád, pane primáři. Ne – to se dělám lepší – a my si přece hrajem na Oidipa. Nic nesmlčet. Tak se ta hra hraje správně. Myslím, že jsem se zamiloval ve chvíli, kdy řekla: Nabízím vám divadlo.

STRUNA (vešel): Neděláš chybu, Ládíku?

BENDL: Co se mi může stát? Co se mně může stát?

STRUNA: Neumíš v tom chodit.

BENDL: Umím hrát.

STRUNA: Můžou z tebe udělat štítek na šicí stroje. Ne-li na něco horšího.

BENDL: Na co horšího?

STRUNA: Když dělají šicí stroje, můžou taky snadno dělat... třeba minomety nebo co.

BENDL: Toníku! Už jsi někdy viděl, aby divadlo bylo štítek na něčem? Užs to někdy viděl? Já ne. Možná že Shakespearovi platil personál nějaký výrobce piva. Víš o něm něco? Dokonce ani ty krále, co pro ně psal, ani ty krále neznáš!

STRUNA: Ty nejsi Shakespeare, Ládíku.

BENDL: Co tu krákáš? Co děláš vránu? Já můžu hrát, rozumíš?

Vejdou ELA, EVA a EMA, naslouchají, jako by naslouchaly divadelnímu monologu.

Nebudu flétna, na kterou může pískat, co chce, každý idiot režisér a kdejaký pitomý autor. Já můžu hrát – a není nic víc. Pro mě aspoň ne.

Zazněla hudba, objevila se LANDECKÁ.

LANDECKÁ: Co děláš, když je ti někdy smutno?

BENDL: Mně nebývá smutno.

LANDECKÁ: Ani když jsi sám?

BENDL: Já bývám málokdy sám.

LANDECKÁ: Hm. – To je právě to, co mě někdy mrzí.

BENDL ztuhl, chvilka napětí, dívají se na sebe, my jenom tušíme, o čem je řeč. LANDECKÁ tu chvilku zruší, uteče od tématu, ale nezapomene dát najevo, že je to útěk. Využije k tomu ELY, EVY a EMY.

Podívej se, jak zírají. Nesnáším dav. A trochu se ho bojím.

BENDL (*zachmuřeně*): Říkala jsi – bez podmínek.

LANDECKÁ: Já nevím, o čem mluvíš. Já mluvím o davu.

BENDL: Zkus nevidět dav. Zkus vidět hodně lidí.

LANDECKÁ: Ty to máš všechno tak krásně jednoduché. Jak mám vidět lidi v těch, co řvou ve Sportpalastu sborem Sieg heil, pořádají pochodňové průvody a křišťálové noci. Dívám se na ty týdeníky... *(Přistoupí k němu hodně blízko.)* Neříkej mi, že ji miluješ, aspoň teď mi to neříkej. Obejmi mě.

Tančí spolu volný valčík, STRUNA možná teprve teď volně a se svěšenými rameny odchází, tři GRÁCIE přihlížejí, špitají si, trochu se asi chichotají.

ANNA *(vešla)*: No dobře, já to chápu.

Hudba končí, LANDECKÁ mizí, ELA, EVA a EMA zůstávají na scéně, jsou přítomny rodinné hádce a občas se na ni jdou podívat hodně zblízka, líbí se jim, je to senzace. ANNA a BENDL je vůbec nevnímají.

BENDL: Nechápeš nic. Nechápeš vůbec nic. Chováš se jako obyčejná žárlivá ženská.

ANNA: Já jsem obyčejná žárlivá ženská.

BENDL: A to já jsem si o tobě právě nemyslel. To bych si nikdy nebyl pomyslel.

ANNA: A co sis myslel? Že ti budu kartáčovat vypůjčený frak, až půjdeš za tou courou v toaletě? A ještě budu říkat, máš pravdu, vy dva k sobě pasujete líp!?

BENDL: Nebud' aspoň sprostá.

ANNA: Víš, co u mě jsi? Děvka, co se prodala za divadlo! Mě jsi prodal přívažkem.

BENDL: Aspoň nebud' sprostá, prosím tě!

ANNA: Maminka, když byla někdy doma, tak říkávala – není pravda, že člověk nemůže nic. Člověk může přinejmenším sprostě nadávat.

BENDL: Je vidět, po kom to máš.

ANNA: Jo.

BENDL: Prosím tě, nemůžem si promluvit rozumně?

ANNA: Co je na tom rozumnýho?

BENDL: No snad se dva lidi můžou rozejít a nemusej přitom rozbít všechno, co spolu prožili hezkýho.

ANNA: Dobře. *(Sedne si a čeká.)*

BENDL: Co dobře?

ANNA: Tak mluv rozumně.

BENDL: Já... samozřejmě vím, že jsem ti ublížil. Umím si představit, co cítíš. Já jsem přece tyhle scény mockrát hrál – a hrál

jsem v nich ty dobré role i ty špatné. Teď hraju tu špatnou – a vím to. Jenomže si nemůžu pomoci – a nemůžu ti taky lhát. Za nic jsem se neprodal. Prostě – jsem se zamiloval. Na jevišti, ať chceš nebo ne, vydáváš tolik citu, že... že ho taky potřebuješ někde brát. *(Je mu přitom trapně, trochu koktá, z toho přetlaku vypadne vztekle z role.)* Ano, to jsem říkal, pane primáři, takové vznešené hovadiny jsem opravdu říkal!

ANNA: To je všechno?

BENDL: Všecko ne... ale...

ANNA: Tak já ti taky něco řeknu. Budeš mít dítě!

BENDL: Ne. – Ne, to sis vymyslela! Vymyslela sis to, abys mě přivázala k sobě a ke kamnům a ke kuchyňské stoličce! Řekni, že sis to vymyslela!

ANNA *(po chvíli)*: No jo. Prokouk jsi to. Na tebe se těžko staví bou-da.

BENDL: Jak můžeš... jak si můžeš zahrávat s něčím tak... tak svatým, jako je život?

ANNA: Musela jsem přece zkusit všecko. To víš, holce, jako jsem já, je dobrý všecko, jenom když si udrží chlapa.

BENDL: Aničko, prosím tě, neblázni. Hysterie je to nejhorší...

ANNA: Nemusíš se bát, neskočím z okna. Já nejsem dáma, víš? Já jsem holka z červenejch domů. Tam se neskákalo z oken a mužští se měnili častěj než košile. Vyrostla tam kupa děcek, co vůbec nevěděly, kdo je jejich táta – a to bylo většinou moc dobře, protože by se od těch tátů dočkaly nejvejš jelit na hřbetě. Že mužskej zdrhnul k jiný, tam byl denní chleba. Holky z pavlače nejspíš řeknou – to se dalo čekat, copak můžeš udržet takovýho pána? Nepovedlo se, řeknu já. Holky – nepovedlo se. Z okna neskočím, plyn si nepustím. Měj se krásně, Vládo. *(Odchází – mezi krejčovskými panáky se ještě zastaví. Zády k nám po chvíli.)* Tak mě přece zavolej.

BENDL: Proč jsi říkala to o těch... dětech bez tátů?

ANNA: Jen tak. Tak se tam žilo. Ještě se tam tak asi žije.

BENDL *(po chvíli):* Já jsem přece nechtěl nic, než abychom se rozešli v klidu. Jako kulturní lidé. Já prostě jsem, jaký jsem, já nedokážu být jiný. Mám Elišku rád a nemohl jsem ti to zapřít. Dává mi... proč ti mám vlastně říkat, co mi dává?

Ohlédne se – ANNA už odešla. ELA, EVA a EMA byly celou dobu účastny rozhovoru. Teď trochu vyzývavě a napjatě pozorují každé hnutí v Bendlově tváři.

(BENDL si Jde vzít k fraku vavřínový věnec. Mimo roli, jen jako vlastní komentář k minulé scéně řekne.) Vždyť Brutus, to se ví, je poctivec.

A pak už v roli postoupí kupředu. Podotýkám jen pro pořádek, co už je na tomto místě jistě zjevné: útržky Revizora i Caesara by se měly hrát v kontextu této hry, jejich kontext ve vlastních hrách je irelevantní.

Co lidé zlého páší, žije dál,
leč dobré skutky pohřbíváme s nimi.
Tak buď i s Caesarem. Náš vzácný Brutus
vám řekl, že Caesar byl panovačný.
Jestli má pravdu, byl to hrozný hřích
a hrozně Caesar taky za něj pykal.
Teď – se svolením Brutovců a Bruta –
vždyť Brutus, to se ví, je poctivec –
všichni jsou poctivci, ti páni, všichni –
mám Caesarovi mluvit nad ostatky.
Byl to můj přítel. Upřímný a věrný.
Však Brutus říká, že byl panovačný,
a Brutus, toť se ví, je poctivec.

ELA, EVA a EMA omlouvají Bendla.

ELA: Co je to platné, on dovede rozplakat.

EVA: Co je to platné, on dovede rozesmát.

EMA: Co je to všechno platné – on umí.

Zas byly chvílku vážné a upřímné – teď odcházejí.

LANDECKÁ (vešla, doprovází ji ASISTENT, tentokrát v rajtkách a sportovní kamizole, v roli MAJITELE HŘEBČÍNA): Tady jsi. Seznamte

se. To je pan Hylas, majitel hřebčína. Šlechtí koně a tvrdí, že koně jsou ta pravá a skutečná panská rasa. Tohle je pan Bendl, jistě ho znáte. Ačkoli – chodí majitelé hřebčinů do divadel?

HYLAS: Když doprovázejí krásnou a ušlechtilou dámu, tak jistě.

LANDECKÁ: Byla bych ráda, Vladimíre, kdybys mohl panu Hylasovi nějak prospět, ale namouduši nevím jak.

BENDL: Co přednést koním nějaký monolog, třeba je to zušlechtí?

HYLAS: Prosím? Jak jste to myslel?

BENDL (*se náhle rozesměje*): To je ten správný divadelní efekt, Eliško. V pravou chvíli na správném místě nová figura na scéně. Můj ty Tondo kolenatej!

LANDECKÁ: Nepředváděj se, prosím, ze své horší stránky.

BENDL: Vždycky stejná pohádka, každý ví, jak skončí, ale každý si ji musí zvopakovat. Tak pán šlechtí koně! Já vás vítám mezi šicí stroje. Nebo už mezi kulomety? Jakkak vám to běhá? Jakkak se to hřebí? Budete milostivou učit jezdit na koníčku? To ona umí skvěle.

LANDECKÁ: Vladimíre?!

BENDL: Ano, Eliško? Mám si jít číst v Hamletovi? To už tu bylo.

LANDECKÁ: Myslím, že bys nás opravdu měl vyhledat, až se ti zas vrátí vkus. (HYLASOVI.) Pojd'te. Ve skutečnosti je to milý člověk, pane Hylas, ale všichni herci jsou asi trochu...

BENDL (za nimi volá): Já jsem ze suterénu, nezapomínej! (Osaměl, náhle je velice sklíčen, snad ji opravdu miloval.) Kdysis to dokonce měla na mně ráda. (Ušklíbne se náhle, ta představa ho pobaví.) Teď přijde podstavec pod parohy a řekne, že musí dávat peníze na hřebčín. To je ten správný scénosled.

LANDECKÝ (vejde): Bohužel, pane Bendl, musím teď uvolnit nějaké peníze pro... no prostě pro jiné účely. Přiznávám, že vám to říkám s jistým potěšením. Mně osobně se vaše divadlo nelíbí, pane Bendl.

BENDL: Že tak najednou?

LANDECKÝ: Za moje peníze jste z jeviště nadával vlastně na mě. To se mi nezdálo spravedlivé, platit za nadávky, třeba byly vtipné, a někdy dokonce i ve verších.

BENDL: Divadlo hraje pro lidi, pane továrníku. To znamená – hrát proti vám.

LANDECKÝ: Možná. Koneckonců, ať se lidé někde odreagují. Jsem velkorysý, pane Bendl. (Říká to vážně, nechce se chlubit.) Peněz je dost, peníze přestávají být problém, naše zboží se žádá... a tak přesto, že se mi vaše divadlo nelíbí... Čemu se smějete?

BENDL: „Všecko je ztraceno, kromě cti – a i z té zbylo po čertech málo.“ To nic, mám jenom dobrou paměť, vždycky jsem měl. – U mě v lóži se aspoň sedělo klidně, co říkáte? Jestli teď budete muset rajtovat na koni...!

LANDECKÝ: Nerozumím vám.

BENDL: Ale ano. Vždyť my si ani nemůžeme podat ruce. Srazili bysme se parohama.

LANDECKÝ (*po chvíli velmi korektně*): Jsou věci, pane Bendl, o nichž není zvykem mluvit. Aspoň v našem společenském okruhu. Myslím si, že žárlivost, nenávisť – a v mém věku dokonce musím dodat, že i láska – patří spíš na jeviště než do života. Račte je tedy laskavě udržovat na jevišti. Jinak...

BENDL: Co jinak?

LANDECKÝ *pokrčí rameny.*

Jinak dáte své peníze raději na kobyly, na baptistickou církev, na rozvoj velrybářství, na sochu republiky? Tak jste to myslel?

LANDECKÝ: Je moje věc, nač dávám své peníze.

BENDL: A vaší paní.

LANDECKÝ: Neopovažujte se ji urážet! Vděčíte jí za všecko, čím jste.

BENDL: To ne! Vděčím jí za divadlo – a na to nikdy nezapomenu.
Ale ne za to, čím jsem.

LANDECKÝ (*se ovládne, s náznakem netrpělivosti*): No – to jsou pro mě příliš subtilní otázky. Ale když už nemáme jaksi... řekněme bližší vztahy, tak bych uvítal, kdybyste vypustil ze svého repertoáru... mám to tady někde napsané.

BENDL: Nevypustím. To vy jste vypustili ducha z láhve. Něžnou ručkou s nalakovanejšma nehtama. Ta licence je napsaná na mě, to divadlo dnes večer hraje, a zejtra bude hrát zas.

LANDECKÝ: Jste si tím tak jist?

BENDL: Vaši účetní by měli vědět, že už si na sebe vyděláme.

LANDECKÝ: Jak dlouho?

BENDL: Jak dlouho to půjde.

LANDECKÝ (*s úsměvem trochu soucitným*): Vážený pane, umění bylo vždycky prodejná děvka.

BENDL (*si začne po chvíli svlékat frak a zahodí jej na předscénu*): Kdybyste někdy chtěl přijít s paní do divadla – tak křesla jsou po třiceti korunách. Přeju vám, aby vám zatím půjčovali jenom klidné koně. (*Sedl si k líčicímu stolku.*)

*LANDECKÝ s pokrčením ramen odchází.
Přibíhá OŠETŘOVATELKA v roli ELÉVKY.*

ELÉVKA: Áh, ty tramvaje. Já už jsem myslela, že to nestihnu. Copak tak chmurně, pane řediteli? (*Upravuje se v zrcadle.*)

BENDL: Není ti divný, že sotva začínáš, a už máš stolek se zrcadlem?

ELÉVKA: A v čem bych se líčila? U kamenného divadla je to snad normál, ne?

BENDL: A co když nebudem kamenný divadlo?

ELÉVKA: A to jak to?

BENDL: Takto.

ELÉVKA: Přijde Hitler? Nebo nejsou prachy?

BENDL: Možná obojí.

ELÉVKA: Ani na gáže?

BENDL: Ale neboj se. Budem hrát taháky v seriálu, nasadíme Charleyovu tetu... Já se jenom ptám, co bys dělala, kdybysme nebyli kamenný divadlo.

ELÉVKA: A co bysme byli?

BENDL: Já nevím. Třeba bysme jezdili po náměstích, postavili na sudy prkna, ty bys vybírala do klobouku... Štefan by to nasvítil... – no a pokud by nepršelo...

ELÉVKA: Říkáte to, jako by se vám to líbilo.

BENDL: Možná že by se mi to líbilo.

ELÉVKA (*se upravuje v zrcadle*): Co myslíte, nejsou ty náušnice moc velký? Já myslím jako – jestli moc neupoutávají. Jestli se v nich jako neztrácí tvář.

BENDL (*nerudně, ale bez útočnosti*): Žádnou tvář nemáš.

ELÉVKA (*nijak se jí to nedotkne*): To náhodou mám, ksichtejček ujde. Nohy bych potřebovala vylepšit, to už nevylepším. S tím náměstím se mi to nelíbí. To bych hledala jiný angažmá.

BENDL: Angažmá se zrcadlem. Jeden herec – jmenoval se Tomaševský a byl to tragéd – tak ten mi kdysi dávno říkal... že se nedostanu k zrcadlu dřív, než budu hrát Oidipa.

ELÉVKA: Toho já znám, toho Tomaševskýho, ten se už uchlastal. Je někde v sanatoriu. Už se ani nemoh naučit role, jenom měl pořád takový blbý řeči... Takový divný, víte?

BENDL: Drž zobák!

ELÉVKA: Cože?

BENDL (*vybuchne*): Abys držela zobák, říkám! Víš, co on by dal za to, aby se dostal ke kamennému divadlu? A že něco uměl – co umíš ty? Přineseš na jeviště ten svůj zadek a zadek – a ono to stačí, to je to nejhorší. Jeviště je pro tebe prodejná děvka.

Ne! Kuplířka, co skupluje ten tvůj zadek s nějakým pánem při penězích, co dřepívá na prvních křeslech!

ELÉVKA (*není seabeměně otřesena výbuchem svého principála*): Pane řediteli, vy jste ale nervózní.

BENDL: Ona se bude otírat o Tomaševského! Znal všechny herecké triky, co jich je, dokonce i ty špinavé! Dal by za ten tvůj stolek i čest! – A nedostal se k tomu, co je pro tebe „normál, né?“. Taky jedna moje vina.

ELÉVKA: Vy si toho berete moc, pane řediteli.

BENDL: U tohodle divadla jsou dvě nespravedlnosti. Jedna, že se sem nedostal Tomaševský – a druhá, že tu sedíš ty.

ELÉVKA: Tak to jsem vážně ráda, že jste taky někdy nespravedlivej.

BENDL: Jdi hrát.

ELÉVKA: Pane řediteli, já vím, co vám chybí. Já vím, proč jste tak nervózní. Vy jste moc sám.

BENDL: Tak já jsem sám, jo?

ELÉVKA: Jo. Vám chybí ženská. Něžná dívčí ruka. Cvrlikají to vrabci na střeše.

BENDL: Víš co? Jdi hrát.

ELÉVKA: No jo. Abych to neprošvihla, že jo?

BENDL (*si sedne k zrcadlu – stojí mu to leda za úsměv, trochu zatrpklý*): Tak já prý jsem sám. (*Po chvíli tiše zavolá.*) Toníku! (*Po chvíli, téměř zděšen, že se nikdo neozval.*) Toníku!

STRUNA: Já jsem tady, Ládíku.

BENDL: Kde se touláš? Co děláš?

STRUNA: Tak – pořád něco.

BENDL: Napiš hru.

STRUNA: To se lehko řekne.

BENDL: Já ji budu hrát a všechno bude dobrý. Nevíš něco o Aničce?

STRUNA: Ne.

BENDL: Co?

STRUNA: Říkal jsem – ne.

BENDL: Říkals to nějak tiše.

STRUNA: To jenom chraptím.

BENDL: Ona ti – když odcházela, víš, Toníku – tak ti naznačila... takovou divnost... To nic. To já jenom tak. (*Usměje se do zrcadla.*)

STRUNA zmizí.

Tak já prý jsem sám! (Tiše, milostně.) Holky. Holky... jdeme na to.

Objeví se *TANEČNICE... volně tančí.*

(*BENDL si bere antický, vavřínový věnec.*)

Jsme v plném počtu. Naše věc je zralá.

Je zákon přílivu a odlivu,

jenž vládne světu. Příliv žene k štěstí.

Však kdo jej promešká, ten nadosmrti
se brodí strastiplně mělčinami.

Teď plujem s přílivem, a dokud proud
nás žene – nechme se hnát.

(*Sejme věnec, tanečnice se zastavily, BENDL už mimo roli.*) Já –
a sám! (*Zahodí věnec, zajde k portálu a pevným hmatem z něj
k sobě přitáhne ELU. Role – rozervanec.*) Elo, jsem sám. Víte vy,
co je to samota herce, co žije spousty cizích osudů, a žádný
svůj? Umíte si představit, jak hluboká je ta tma, ve které ne-
zableskne nic, nic, krom – možná – vašich očí?

ELA: Ach.

Zhroutí se mu v náručí, *BENDL* ji hned opustí a u druhého portálu
popadne *EVU*. Role – operetní tenor. Ale ve všech těch rolích by měl být
trochu běsovský příděch člověka, který ničí sám sebe – a ví to.

BENDL: Evo! K čemu ta bohorovná obrana? Teď je čas, kdy se vzdávají celé pevnosti bez jediného výstřelu, a vy že byste nevzdala jeden úsměv, jeden pohled a několik svých pohraničních pevností... a pevností...

EVA: Ach.

Opakuje se situace, Bendl přichází k EMĚ. Role – silný muž, téměř dobytek.

BENDL: Emo! Netvařte se, že jste femme fatale. Nejste vůbec femme fatale, ani když si spustíte loknu na oko. Řekněte docela obyčejně, že manžel už nemůže a že vy jste ještě tak mladá a chcete, tyhle ruce chcete – a nejenom ruce.

EMA: Ach...

Všechny tři teď velice plaše, trochu provinile, trochu šťastně.

ELA: Co je to platné – on dovede rozplakat.

EVA: Co je to platné – on dovede rozesmát.

EMA: Co je to všechno platné – on umí.

BENDL (*tentokrát tleská on jim, směje se trochu hystericky*): Bravo, dámy! Bravo Elo, Evo, Emo, bravo! (*To už si nasadil buřinku a prudce vpadne do písničky.*) Hrajeme vám, velectění, tu žebráckou, žebráckou, žebráckou operu...

STRUNA (*vpadne na scénu, hudba hraje dál*): Ládíku, přijeli Němci.

BENDL: A co mám dělat?

STRUNA: Viděl jsem je na Karlově mostě. Na motocyklech s kulometama. Na Rudolfinu už je hákovéj kříž.

BENDL: Ještě hrajem! Ještě snad, Toníku, hrajem!

Na jeviště vtančily TANEČNICE.

(*Zpívá.*)

Jsou vám lidi,
co žijou v světlech,
jiný žijou
potmě spíš,
a ty lidi,
co žijou potmě,
skrze tu tmou
nevidíš.

Obraz ztuhl, BENDL zdraví tvrděákem, na jevišti se rozsvítí pracovní světlo – a herci zruší ten živý obraz a zvolna se rozejdou.

2

Táž scéna. Mezi krejčovskými panáky vychází zvolna BENDL.

BENDL: Nikdy jsem nehrál Oidipa, pane primáři. Nikdy mi osud nebo režiséři nebo repertoár nedopřál objevit na jevišti vlastní zločin, vypíchnout si oči, abych jej neviděl. Krvavá podívaná, co? Ted' už to nikdo neudělá. Ted' se jenom hraje na Oidipa – a je to snadná hra. Stačí si nevzpomenout. Stačí si nevzpomenout – a jste anděl. Jak snadné je být andělem. (*Obléká si nějaký antický kostýmní znak.*) Byla válka, pane primáři. (*Volá něžně do kulis.*) Vypukla válka, holky.

Hudba a TANEČNICE.

(Zprudka nastoupí.)

A vás to neděsí, když zeměkruh
se třese jako třtina? Drahý pane,
já viděl bouře už, kdy vzteklý vichr
vejpuři duby rozrážel, já viděl,
jak moře rozkacené do běla
se vzpínalo, až bičovalo mračna.
Však nikdy dosud, nikdy jako dnes
jsem nešel bouří, aby dštila oheň.
Já proti Kapitolu lva jsem potkal,
jenž na mě zacivěl, však neškodně
mě zvolna minul. Na sto bledých ženských,
skrčených v jednom chumlu opodál,

ztrhaných úzkostí, se zaříkalo,
že městem chodí muži ohniváci.
A včera sůva, sůva půlnoční,
seděla o polednách na tržišti,
žalostně houkajíc.

*ELA se objevila s EVOU a EMOU v pozadí, zvolna nám zakrývají BENDLA.
Jsou vážné, ztichlé.*

ELA: Co mlčíte?

EMA: Já ráda mlčím, když jdu z divadla.

EVA: Dokonce to bývá nejhezčí. Člověk mlčí – a ani neví, jak kdo hrál, jaký kdo měl kostým...

EMA (*se usmívá*): ... a vlastně ani neví, nač myslí. Jestli na hru...
nebo na ten zatracený život...

EVA (*se rozhlédne*): Taková tma.

EMA: Je zatemnění.

ELA: Půjdeme spolu. Máme stejnou cestu. Půjdeme v houfu, ne?

STRUNA (*vejde*): Ládíku!

BENDL: Ahoj, Toníku. Napsal jsi dobrou hru. Budeme ji hrát.

STRUNA: Nedělej to.

BENDL: Proč? Tohle herec neříká často. Jsme vyběračná verbež.

STRUNA: Dělam ještě něco jinýho.

BENDL: Co jinýho?

STRUNA: Něco důležitějšího prostě.

BENDL: Není nic důležitějšího než dobře udělaná dobrá hra.

STRUNA: Je, Ládíku. *(Jeho jednoslabičné odpovědi by měly mít váhu.)*

BENDL zvedl hlavu, chvíli se na sebe dívají, BENDL pochopí.

BENDL: S rudejma?

STRUNA: Co se ptáš, teď se nemá moc vědět.

BENDL: Já jenom, abys věděl, že... jsem se narodil v suterénu a že vím, kam patřím.

STRUNA: Seš moc na očích, Ládíku. Každý tě zná – mě nezná nikdo. A to je teď dobře. Nech tu hru spát.

BENDL: Jak chceš. Jednou ji slavně vytáhnem.

STRUNA: Jestli přežijem, Ládíku.

Z dálky se blíží kroky, vejde v pršiplášti a v klobouku se šňůrou, zkrátka v „uniformě“ gestapa ASISTENT v roli DREHMELA. Obrátí se na STRUNU.

DREHMEL: Pan Bendl?

BENDL: Ne, to jsem já.

DREHMEL: Jsem rád, že poznávám osobně tak významného herce. Vrchní komisař Drehmel. (*Obrátí se zase ke STRUNOVI.*) A vy jste kdo?

BENDL (*zasáhne*): Vlásenkář. Máme teď velké potíže s opatrováním vlasů na paruky. Policie už asi nechodí v umělých knírech, ale my je tady ještě pořád potřebujem.

DREHMEL: Všude jsou potíže, pane Bendl. Je válka – a to už samo na potíže stačí. Děkuji vám, pane... pane...

STRUNA se ukloní a mizí.

(*Rozhlíží se.*) Tak tohle je – herecká šatna?

BENDL: Ano, pane komisaři.

DREHMEL: Vrchní komisař, ale to nevadí.

BENDL (*drže*): A tohle je divadlo – a já jsem Bendl.

DREHMEL: Ano, ano. Smím se posadit?

BENDL: Prosím.

DREHMEL: Mám rád kulturní ovzduší. Lidé od kultury bývají většinou velmi zajímaví. Svérázní, ale zajímaví.

BENDL: Slyšel jsem, že jeden z vašich činitelů, snad dokonce Göring, prý se měl vyjádřit, že když slyší slovo kultura, sahá po revolveru.

DREHMEL: Slova. Nesmíte brát moc vážně naše slova. Pokud jde o herečky, nesahá například soukmenovec Göring zrovna po revolveru. A vůbec – abych řekl pravdu – slov my používáme, jak se nám to zrovna hodí. Slova nejsou důležitá. Zakládáme tisíciletou říši – a tu nezaloží slova. Vy jste ovšem spíš právě mužem slova. Že ano?

BENDL: Ano. Já ovšem nic nezakládám.

DREHMEL: Hm. Jste vtipný. Skutečnost je, že nejste schopni nic založit. Jste schopni slov – a to je hanebně málo. Ale zase slova mohou někdy pobavit, je válka, potíže, jak jste sám říkal. Přijdu se večer pobavit k vám do divadla. Hrajete prý dokonce kolegy, všelijaké inkvizitory... komtury... Některé spisy na mém stole – říkám udáním raději spisy, líp to vypadá – tak ty spisy zkrátka říkají... ale nechme to na večer. Není to zvláštní? Německá mládež prolévá na frontách krev pro Evropu – a vy si jdete hrát divadlo. A já si sednu do křesla – a budu se dívat. Nám oběma nezbyvá než snažit se, abychom byli hodni té bojující mládeže. Pane Bendl... jsem rád, že jsme se poznali. *(Srazí podpatky a je pryč.)*

BENDL (si obléká kostým): Holky, dnes pozor. Každý krok přesně. Každý pohyb, každou piruetu.

Hudba, TANEČNICE v přílbách, ELA, EVA a EMA v hloučku po straně.

(Prudce „naskočí“ do role.) Mohu směle říci, že se zhola nešetřím a plním horlivě svěřený mi úřad. Ale tuhle zdejší pošt-mistr nedělá vůbec nic. Celý provoz v největším nepořádku, zásilky zdržovány... račte to sám schválně vyšetřit. A sudí, ten se stará jenom o svoje zajíce, v soudních kancelářích chová psy! A jeho chování – musím to říci v zájmu vlasti, ačkoli je to můj příbuzný a přítel – jeho chování je tuze pohoršlivé. Žije tu jeden statkář – jak vytáhne paty z domu – už sudí sedí u jeho ženy. Statkářovy děti – jako by sudímu z oka vypadly. A tuhle zdejší školní inspektor je horší než jakobín a vnuká mládeži neloajlní zásady – ani vylíčit se to nedá. Neporoučíte, abych vám to všechno podal písemně?

ELA, EMA a EVA tleskají, zezadu prudce nastupuje DREHMEL – a po-tlesk rozpačitě tichne. ELA, EVA a EMA i TANEČNICE vyklízejí jeviště, tváříce se, že tu vlastně jako nebyly. BENDL zůstává v kostýmu.

DREHMEL: Výborně. Opravdu jsem se pobavil. Vy jste úplný český Carl Raddatz, ba dokonce téměř Marikka Rökk. Mimoděk jste mi potvrdil vůdcova slova, že touha ovládat jiné je motorem života. Vy přece vykonáváte moc. Máte těch několik set diváků na dvě hodiny ve své moci. Vládnete jim.

BENDL: Je to jenom hra, pane komisaři. Hra, aby svět byl duhovější.

DREHMEL: Ano, ano. Opravdu jsem se bavil. Vrchní komisař, mimochodem. Ale to nevadí. Poslyšte, co kdybychom to vaše divadlo zavřeli? Šestá armáda bojuje ve Stalingradě gigantický boj s generálem zimou – a jejich svět není moc duhový. Zdá se vám spravedlivé, že vy si tu hraje na duhu?

BENDL (*po chvíli ze sebe vysouká*): Nás provozují české úřady.

DREHMEL: Ach, české úřady! Českomoravský prostor bude dobyt a obyvatelstvo vysídleno k Severnímu ledovému moři. To řekl vůdce v roce devatenáct set třicet dva. Moc o tom teď nemluvíme, nejdřív je potřeba vyhrát válku. Ale vůdce to řekl v roce třicet dva, ještě před nástupem k moci – a můžete posoudit sám, kolik z toho úkolu už je splněno. A vy na mě s českými úřady! Co jste tím vlastně chtěl říci? Co vy vůbec děláte pro Velkoněmecko a pro vítězství Říše? – Tak odpovězte přece.

BENDL: Já... umím jenom hrát.

DREHMEL: To je málo. V čase, kdy teče krev německé mládeže, je to málo. Německý granátník se dívá na Volhu a na vrcholky Kavkazu – a já se mám dívat na vás? To asi nepůjde, pane Bendl.

BENDL (*mlčky a zvolna svléká kostým; chvíli se na něj dívá, pak řekne chraptivě*): Co... co bych měl udělat, p-ane ko... pane vrchní komisaři?

DREHMEL: No vidíte, že je s vámi řeč. Znáte Volnou cestu hnědým bataliónům?

BENDL: Ne.

DREHMEL: Hra o Horstu Wesselovi. Někteří soukmenovci sice říkají, že to byl pasák holek z mnichovských pivnic, ale dnes je to hrdina oddílů SA a celého hnutí. Takže už je lhostejné, čím byl ve skutečnosti. Co kdybyste tu hru hrál?

BENDL: Moje... naše obecenstvo... by ji těžko chápalo...

DREHMEL: Postaráme se o obecenstvo. Budete hrát Hnědé batalióny?

BENDL (*divá se na kostým, který mu mrtvě leží v rukou*): Přečtu si tu hru.

DREHMEL: Vy sám budete hrát Horsta Wessela?

BENDL (*po chvíli*): Jestli... by ta role pro mě byla...

DREHMEL: Daleko líp zní „ano“. Je to kratší a určitější. No tak co?

BENDL: Snad ano.

DREHMEL: Nedejte se vysmát. Myslíte, že bychom dovolili, aby příslušník méněcenného národa hrál nacistického hrdinu? Museli bychom vás zavřít pro prznění rasy, pane Bendl! Ale vidím aspoň, že jste loajální občan, i když ne zrovna nadšeně. Hrajte si dál ty svoje komedie. Nevyžadujem nadšení, vyžadujem poslušnost. Šlo to s vámi lehčeji, než jsem si myslel. Mnohé z postav, které hrajete, by asi řekly „ne“. Postavily by

se do hrdinského postoje – a řekly by – „ne“. Potlesk v sále. Život ovšem není jeviště.

BENDL: Já... si neumím představit, že by divadlo nehrálo.

DREHMEL: Že VY byste nehrál. Máte rád svou moc na jevišti. Já zas ve skutečnosti. (*Odchází, zastaví se.*) Vy tu svou máte dokonce tak rád, že až vás budem stěhovat do norských fjordů a na Zem Františka Josefa, budete se ptát jenom, jestli se tam bude taky hrát divadlo! A protože slova jsou lhostejná, já vám řeknu „ano“. Heil Hitler. (*Odejde.*)

BENDL jde zvolna zahodit do obecnstva kostým direktora. Po chvíli.

BENDL: Já vím, pane primáři, co chcete říct. Já to přece vím. (*Po chvíli dostane nápad a zkusí si jej. DREHMELŮV postoj a jeho slova, v gestech lehký, komicko-satirický posun.*) Někteří soukmenovci sice říkají, že to byl pasák holek, ale dnes je to hrdina oddílů SA – a celého hnutí.

LANDECKÁ (*vejde; měla by mít jiný kostým, takže tu vzniknou potíže při identifikaci postavy divákem; řekne tiše*): Nazdar, Vladimíre.

BENDL: To jsi ty?

LANDECKÁ: Já.

BENDL: Proč zrovna sem? Proč ne do Žokej klubu, na astronomickou observatoř nebo na obilnářské ústředí?

LANDECKÁ: Jsi informován.

BENDL: Lidi všechno donesou.

LANDECKÁ: Ti... pánové nejsou na plakátech. Viděla jsem tvoje jméno na plakátech.

BENDL (surově): A popadly tě sentimentální vzpomínky?

LANDECKÁ (omluvně): Je to jenom pokus, Vladimíre.

BENDL: Pokus o co?

LANDECKÁ: Utekla jsem z domu. Jedna moje babička rasově nevyhovuje, bratřenci se báli o majetek, a tak mě sami přihlásili k soupisu. Nemohla bych se ztratit... u tebe v divadle? Můžu dělat cokoli. Biletářku...

BENDL: Proč ti nepomůže manžel?

LANDECKÁ: Rozvedli jsme se. Vzali by mu podnik, kdyby... tak jsme se dohodli.

BENDL: Morálka podstavců pro parohy.

LANDECKÁ: Ty ses taky rozvedl, když sis myslel, že jde o podnik.

BENDL: Jak to myslíš?

LANDECKÁ: To nic. Můžu tady zůstat?

BENDL: Ne.

LANDECKÁ: Myslela jsem si to. Byl to jenom zoufalý pokus.

BENDL: Já neohrozím tohle divadlo. Nebudu je vydávat v nebezpečí, v sebemenší nebezpečí, pokud nebudu muset. Ještě pořád hraje, dnes a denně. Pod hákovým křížem si tu lidi berou naději.

LANDECKÁ: Co je to dnes naděje?

BENDL: Nejsou sem slyšet bubny a píšťaly, ani parádešrit hitlerjugend. Nechlubím se. Tady z toho jeviště si každý večer pár set lidí bere naději, že možná přežijou i Hitlera, i tuhle všivou válku! A to, Eliško... podle mě aspoň stojí za víc než... možná i za naše životy to stojí.

LANDECKÁ (*pokrčí rameny*): Já jsem jenom viděla to jméno na plakátě. Promiň. Člověk přivádí jiné do nebezpečí tím, že vůbec je. Divné. Sbohem, Vladimíre. (*Ještě se zastaví na tomtéž místě, kde stála i ANNA, i ona čeká na zavolání, ale neřekne si o to.*)

BENDL (*sám, tvrdošíjně*): Stálo to i za životy, pane primáři. Neřkuli za čest. Kdo měl tehdy čest? Kdo měl jakou čest od chvíle, kdy přišel první a zařval – Já jsem nadčlověk, já vládnu, instinkty jsou víc než rozum?! – Proč křičím? Když lžete sám sobě, pane primáři, to si všimněte, tak to vždycky zkoušíte hodně nahlas. – Ještě se pořád hrálo!

TANEČNICE v přílbách.

BENDL na předscéně.

A právě o cti hodlám promluvit.
Co vy si o životě myslíte,
co jiní, nevím. To však vím, že já
bych raději nežil, nežli živořil
a bál se tvora, jehož nejsem horší.
Je, věřte, člověk nad osudem pán,
a chyba našich hvězd to není, Brute,
že jsme tak malilincí: my jsme vinni!

Z dálky se ozve siréna.

(*BENDL civilně.*) Protiletecký poplach. Račte se, prosím, v klidu odebrat do krytu.

STRUNA (*vejde*): Ládíku...

TANEČNICE mizí.

BENDL: Toníku. Už jsi tu dlouho nebyl.

STRUNA: Nechtěl jsem... Hledají mě, víš? – Teď sis myslel – leda mi je přivede na krk, že?

BENDL: Ale ne. Chytil nás někdy hlídač ve Vrchlickýho sadech?

STRUNA: Říká se, že jsou ti dost blízko. Chodíš prý s nimi na flámy.

BENDL (*hluše*): Říká se věci...

STRUNA: Je to pravda, Ládíku?

BENDL (*příkývne*): Zvou mě – a já si troufnu odmítnout jenom občas. Potřebují šaška – a dělat šaška je moje povolání.

STRUNA: Až zas budeš s těmi pány mluvit, zeptej se jich, jak umřela Anička.

BENDL: Ty chceš říct...

STRUNA: Zastřelili ji. Postavili si ji na střelnici místo terče.

BENDL (*po chvíli*): Proč?

STRUNA: Asi... nechtěla dělat šaška. A troufla si odmítnout.

BENDL: Nemůžeš mě obviňovat...

STRUNA: Já tě z ničeho neobviňuji, Ládíku. Já jsem ti to jenom přišel říct.

BENDL: Byla... zůstal po ní někdo?

STRUNA: Jak to myslíš?

BENDL: No – jestli byla sama? Víš – ona mi tenkrát říkala... ale to je nesmysl. I kdyby nebyl, já přece nemám žádné právo... Ty nevíš, o čem mluvím, co?

STRUNA: Ne.

BENDL: Toníku... já už jsem jenom bejvalej král Vrchlickýho sadů. Teď jdu spíš za křáplou lucernu, nebo za krtka, nebo za hmyz...

Někde za kulisami silné bušení. STRUNA vytáhne revolver, BENDL se na něj mlčky dívá.

Tak. A je to tady.

STRUNA: Schováš mě?

BENDL: Támhle.

STRUNA odejde, BENDL jde vstříc DREHMELOVI.

DREHMEL: Co se zamykáte, Bendl? Protože vaše divadlo je bolševické hnízdo? Celé to vaše takzvané umění je jedna rudá banda – a vy jste mi to zapomněl říct! Jména členů souboru organizovaných před válkou v komunistické straně!

BENDL: Já... nevím.

DREHMEL: Ale víte, samozřejmě že víte. Dokonce to vím i já. A když dám ten barák prohledat od sklepa až po půdu, najdeme i důkazy, ne že bych je potřeboval.

BENDL se ohlédl směrem, kterým zmizel STRUNA.

Tak co, dostanu ta jména?

BENDL: Já... já musím na jeviště.

DREHMEL: Ta jména, Bendl. Jeviště není, na to zapomeňte.

BENDL: Pane vrchní komisaři... čeká mě hlediště plné lidí...

DREHMEL: Poslyšte, vy se mnou chcete diskutovat. Jako rovný s rovným. Tak my si nejsme rovni. O tom, co vás čeká, dokonce co čeká i ty lidi v hledišti, o tom rozhoduju já. Jména! – Tak bude to?

BENDL (*po chvíli*): Já.

DREHMEL: Cože?

BENDL: Já... jsem byl před válkou... členem...

DREHMEL: Che! Namouduši, Bendl, vy umíte svoje řemeslo, vy byste mě rozesmál. – To první, co každého napadne, když se v mé kanceláři trochu zahřeje, je udat nějakého slušného loajálního občana. Říká si – tomu se nemůže nic stát – a mně snad dají pokoj. Takový běžný trik vyšetřovanců, mám dlouholetou praxi, můžete mi věřit. Ale ještě nikdo nikdy nezkusil ten trik sám se sebou. Tak teď vážně, ne?

BENDL *mlčí.*

Myslíte si, že nemáme seznamy? Že nemáme dost udání od vašich českých lidí? Mám sebrat celou tu vaši bandu, promluvit si s ní trochu víc na tělo tam u nás? Já vám ručím za to, že ta

jména budou vykřikovat sborem. Všichni v kleku a sborem! Vás už se potom ovšem ptát nebudu. – Tak co? – Idiotie. Tady jsou ta jména napsána... (*poklepal na kapsu*) ... a v hledišti čekají na vaše slova. Já taky. Už jenom vteřiny čekám.

BENDL (*po chvíli skloní hlavu*): Štefan.

DREHMEL: Nahlas.

BENDL: Štefan.

DREHMEL: Dál.

BENDL: Karlovská.

DREHMEL: Dál.

BENDL: Nevím dál.

DREHMEL (*sejme z jednoho krejčovského panáka ženský čepec – a podá jej BENDLOVI*): Tak. Teď si můžete jít hrát. Budete mít v představení několik záskoků... ale to vy zvládnete. (*Rychle odejde.*)

STRUNA (*vyšel; ticho... BENDL tupě sedl k líčicímu stolku; STRUNA smutně, vlastně bez výčitky*): Vrchlickýho sady neměly moc zákonů. Jeden jo. Neprodat kamarády.

BENDL (*ani on se vlastně nebrání, hluše konstatuje*): Neprodal jsem tě.

STRUNA: Neměl žádné seznamy. Nevěděl nic.

BENDL: To nevíš. (*Vstal, posměšně sám sobě.*) Nebýt flétna. To jsem říkal já! Nebýt flétna, na kterou se píská!

STRUNA: Musím jít, Ládíku.

BENDL: Vytrískal by to z ostatních, rozumíš? A já jsem principál.

STRUNA: Nebo nevytrískal. Vzdávat... jenom sám za sebe, Ládíku. Ne za jiný.

BENDL: Přijdeš?

STRUNA: Ne.

BENDL: Bojíš se, že bych tě udal?

STRUNA: Musím s tím počítat, Ládíku.

BENDL (*najednou vybuchne*): Tak jsi měl vylézt a zabít ho! Tys měl zbraň!

STRUNA: Možná že jsem měl.

BENDL (*se vzteká, přesvědčuje vlastně sám sebe*): Všichni jsme flétna, rozumíš? Nejdřív na nás hraje tatínek s maminkou, pan učitel a hlídači ze sadů. Potom to klubko lidí, co je zrovna náhodou kolem tebe. Nikdo nemáme vlastní hlas! Ty máš svoji

vůli?! Honěj tě z rohu do rohu jak onuci, jak zaběhlýho psa!
Taky nepískáš jenom svoji písničku, pískají na tebe jiní.

STRUNA odchází.

Toníku! Toníku, neodcházej! (*BENDL sám. Po chvíli se podívá na čepec.*) Holky! (*Nikdo se neobjevuje a BENDL zařve.*) Holky!

Objeví se TANEČNICE, přijdou váhavě a netanečně.

Zabili Aničku, holky. – A mě vlastně taky.

Neosobní hlas z ampliónu: „Pan Bendl. Pan Bendl na scéně, pan Bendl.“

To už se stalo někdy dřív, pane primáři, to už byl jenom následek, někde dřív je chyba...

„Pan Bendl na scéně!“

(*A BENDL si narazí čepec, prudce se otočí k divákům – a jeho zloba najde cíl.*) Na policejního direktora žaluju! Aby ho šlak trefil! Aby ani ten lotr stará, ani jeho děti, ani strejcové, ani tety nepoznali šťastnou chvíli na zemi.

(*Jenom nepatrně vytrženo z kontextu monologu.*) Zabili Aničku, postavili ji ke zdi a udělali si z ní terč.

(*Znovu, ještě úporněji „naskočí“ do role.*) Proti zákonu, pánbůh ho za to trestej v časnosti i na věčnosti! A když má tetu, aby zdechla u plotu, a když má otce, aby i ten lump zcepeněl nebo spolkl svůj jazyk a udávil se! Ať chcípne! Ať chcípne.

Náhle je ticho, vzadu se objevily ELA, EVA a EMA... Zvolna procházejí kolem krejčovských panáků, z nichž už na málokterém je teď kostým. TANEČNICE odcházejí.

ELA: Co mlčíte?

EMA: Já ráda mlčím, když jdu z divadla.

EVA: Říkají, že... se bratříčkuje s gestapem.

ELA (*bez přesvědčení*): Třeba to ani není pravda.

EMA: Říká se tolik věcí...

BENDL (*si už po monologu stáhl zvolna čepec, teď přistoupí ke svým třem sudičkám*): Dámy. Musíte před sebou vidět Bendla? Copak vám Bendla nemůže aspoň na chvíli zakrýt Don Carlos? Mefisto? Přednosta stanice? Gondoliér z Benátek? Němá z Portici? Ženské, proboha. Herec bez svého obecenstva je nic. Je nula!

Zdá se, že ho neslyšely. Nevnímají ho.

EVA (*se rozhlédne*): Taková tma.

EMA: Je zatemnění.

ELA: Půjdeme spolu.

EVA: Máme stejnou cestu.

EMA: Půjdeme v houfu, ne?

Odejdou, *BENDL* zahodí čepec.

BENDL: Stalo se to někdy dřív, pane primáři. Někdy už dřív. (*Bere si měkký klobouk a šálu kolem krku.*)

Vejde *LANDECKÝ* a *ELÉVKA*.

LANDECKÝ: Divadlo sice dávno nehraje, ale kde jinde by našel člověk pana Bendla než na jevišti.

BENDL: Podívejme, pan továrník.

ELÉVKA: A mě nepoznáváte, pane řediteli?

BENDL: Koukejme. Toho kocoura na krku by sis teda z gáže nepořídila. Aspoň někdo aspoň na chvílku měl něco z divadla.

ELÉVKA: To není kocour, vid', pacinko? Kdepak kocour, pane řediteli.

LANDECKÝ: To tady strašíte, i když jsou divadla zavřená?

BENDL: Já tady výrobou zdravotního čaje bojuju za vítězství Říše. V hledišti jsou žoky, na jevišti se sype do sáčků jahodové listí a sem tam nějaká chciplá myš. Totální nasazení, jak račte vidět, více totálního čaje pro vítězství. Taky mi nabízeli práci ve vaší továrně, ale tomu se mi podařilo vyhnout.

LANDECKÝ: Vy jste přece mohl k filmu, film ještě pracuje.

BENDL: Nechtělo se mi, nemám rád vrčení kamery. A vy tu hledáte co? Zdravotní čaj? Vaše... vaše bývalá žena tu není.

LANDECKÝ: Jdu k vám s nabídkou, pane Bendl. Nabízím vám otevřený účet pro vaše divadlo po osvobození. My oba jsme se museli, abych tak řekl, namočit na nesprávné straně. Že nám nic jiného nezbyvalo, to nám nikdo neuzná. Ostatně, pracoval pro ně celý průmysl, všichni. Ale jestliže mi potvrdíte, že jsem celou válku vydržoval české divadlo – bude to vlastně jenom drobný posun v čase – vlastně je to pravda, zkrátka já vám zase potvrdím, že pokud jde o vaše styky s nacisty... no, to se domluvíme. Jsme na jedné lodi, pane Bendl, a ta loď se potápí.

BENDL: Pane továrníku, já jsem taková malá krysa – a ty, jak známo, opouštějí lodě, co se potápějí. Dál, pane předsedo spolku pro šicí stroje a přidruženou výrobu, vy nebudete moct podporovat po válce ani vlastní babičku, protože já věřím, já pevně doufám, že vám vaši vlastní zaměstnanci nenechají ani tu košili na prdeli, ani tu košili, pane továrníku.

ELÉVKA: On byl vždycky nervózní, pacinko.

BENDL: A konečně, pane přednosto obchodního sdružení, jestli nás oba zavřou, jako že asi jo, tak se budu modlit, abysme neměli společnou celu, společný dvorek na procházky, a dokonce ani společný vězení. Odchod kulisou vlevo.

LANDECKÝ: Šašku!

BENDL: Jo. K tomu se hlásím.

Na jeviště s rachotem dopadne přílba, německá granátnická přílba. A hned nato další dvě.

(Směje se.) Tak to vypadá, že jsme tu dohodu stejně promeškali, pane představiteli podnikatelských kruhů. *(Sbírá přílby.)*

LANDECKÝ: Jdeme.

ELÉVKA: Ty myslíš, že se bude střílet, pacinko? To by bylo vzrušující...

Odešli, BENDL sám, potřásá přílby.

BENDL: Budou se hodit do fundusu. *(Sedne si na svou židli u líčícího stolku.)* Tak holky. Zase se rozsvítěj světla... sufity, mosty, levý hlediště naplno, na pravou trojku filtr. Myslíte, holky, že mě nechaj hrát? *(Moc tomu nevěří. Loučí se pohledem se stolkem i s jevištěm. Vstal, zahraje si, jen lehce, jen napůl, jen jako citát.)*

Zda shledáme se, arcí ještě nevím.

A proto rozlučme se navždy teď.

Bud' sbohem, Kassie, bud' navždy sbohem.

Shledáme-li se, usmějem se tomu,

však ne-li, dobře bylo rozloučit se.

Objevily se ELA, EVA a EMA.

(BENDL, chřestící přílby pořád v rukou, pobíhá od jedné k druhé. ELE.) Vy jste viděla, že jsem byl celou revoluci na barikádě. (EMĚ.) Stavěl jsem ji, spolu s vámi jsem ji stavěl. (EVĚ.) Vy prý jste zastřelila esesáka. Je to pravda?

EVA: Ani nevím jak. Držela jsem to v obou rukou (ukazuje) – a na jednu jsem stiskla.

BENDL: Já to od vás koupím. Ten čin, tu zbraň, tu smrt koupím. Nemám moc peněz, ale budu mít. Prodejte mi tu smrt! Já, já jsem zastřelil esesáka!

EVA (po chvíli): Nestydíte se?

BENDL: Já jsem to neřekl, pane primáři. Byla to jenom myšlenka, ale napadla mě – a ve hře na Oidipa platí i myšlenky. Neřekl jsem ji stejně jenom proto, že jsem se bál toho... „Nestydíte se?“ (Odhazuje přílby, navléká si pásku vyšetřovance.)

ELA, EVA a EMA zůstávají v hloučku na jevišti. – Vešla VRCHNÍ SESTRA v soudcovském hábitu jako PROKURÁTORKA.

PROKURÁTORKA: Můžete něco uvést na svou obhajobu?

BENDL: Já jsem jenom chtěl hrát. Já jsem měl jenom jedinou myšlenku, aby se večer hrálo. (Pořád ještě přesvědčuje sám sebe.) A mělo to smysl!

PROKURÁTORKA: Pane Bendl, já jsem byla několik let v instituci, ve které taky byla jedna hlavní myšlenka. Aby se večer žilo. Mnohým se to nepovedlo.

BENDL (*zmaten, proti takovému argumentu není obrany*): No dobře. Já... já jsem zkrátka nebyl v takové instituci. Ale mělo to smysl. Najdete na ulici tisíc svědků, kteří vám řeknou, že to mělo smysl.

PROKURÁTORKA: Kde jsou? Proč nepřišli?

BENDL se dívá na ten malý hlouček, který mlčí. Vešel STRUNA.

STRUNA: Soudružko prokurátorko – on je velký herec. Dal... za divadlo všechno.

PROKURÁTORKA: I čest?

STRUNA (*nerad souhlasí*): No jo – i čest. Ale mě schoval, v moc špatných časech.

PROKURÁTORKA (*suše*): Přičte se mu to k dobru.

STRUNA: Víte – i když už jsem nechodil za ním, tak jsem někdy zašel do divadla na bidýlko. A byl jsem rád, že ještě hraje.

PROKURÁTORKA: Chcete mě dojmout? Čím? Vy sám jste se vzdal všeho. Léta na útěku, jedna zima v zemljance. Proč ho hájíte zrovna vy?

STRUNA: Znáám ho ještě z Vrchlickýho sadů. A potom – psát můžete v každé díře. Ale hrát bez lidí...

PROKURÁTORKA: Ti dva, které má na svědomí, se nevrátili.

BENDL (*tiše*): Čtyři.

PROKURÁTORKA: Prosím?

BENDL: To nic. (*Téměř má slzy v očích, tím zlobněji vybuchne.*) Nikdo jsme nevěděli, jestli to vůbec přežijem. Člověk se přece může mýlit!

PROKURÁTORKA: To jistě. Jenom mi řekněte – do kolika mrtvých?

STRUNA a BENDL mlčí.

(*STRUNOVI.*) Říkáte, že je velký herec. Umí něco, co není dáno každému, dobře. Platí pro něj stejné zákony jako pro nás?

STRUNA (*otázka zněla sugestivně – po chvíli přikývne*): Ano.

PROKURÁTORKA: A podle těch zákonů je...

BENDL: Zrádce a udavač.

PROKURÁTORKA: Ano.

BENDL (*z jiného sudu*): Víte, paní doktorko – když je teď po válce – a všechno začíná znovu – nemělo by se ve vězení... třeba

pro lepší vzdělání, víte? – nemohlo by se tam taky hrát divadlo?

PROKURÁTORKA (po chvíli): Pochybuji, pane Bendl.

Vchází ASISTENT v roli VĚZNĚ, STRUNA odchází, ale PROKURÁTORKA, ELA, EVA a EMA čímsi nespokojeny, se sklopenými hlavami a ve svých myšlenkách zůstávají ještě dlouho na scéně, nevnímající dialog – a teprve postupně, během dialogu, opouštějí jeviště. Třebaže to publiku sotva bude čitelné, jde o proces zapomínání.

VĚZEŇ (BENDL se během jeho řeči převléká do vězeňského): Voni ty Makbetovic, jak to tak říkáš, udělali chybu. Voni měli zamordovat jenom toho krále na začátku – a potom toho nechat. Ten Makbet byl, říkáš, skotskej král. Panička královna. Co jim scházelo, co jim kdo moh udělat, nejvejš by se sem tam něco šuškal. Ale to ne. Voni musej vymordovat eště celý příbuzenstvo. Von je, Ládo, zločinec člověk hamižnej. Uděláš takovej jednotkovej dům, nacepš si ruksak a potom je ti líto nechat tam to všecko ostatní. Seš vobklopenej lákadla – a tak je nacepš do dvou kufrů, i když moc dobře víš, že našinec s ruksakem a dvěma kuframa je nápadnej jak nahá ženská na pánským záchodku. A zrovna si řekneš vo to, aby tě lízli, jako ten Makbet s paničkou, ve Skotsku jako v Berouně. Tejkon vidím, že to divadlo je poučná věc.

BENDL: Byls někdy v divadle?

VĚZEŇ: To né. Měl jsem jednu holku, kapsy, kabelky, peněženky. Ta někdy chodila do práce, když lidi šli z divadla. A ta říkala,

že když je divadlo dobrý, lidi jsou jak zblblí. Ta si to vybírala podle představení. Jenomže jednou jste asi hráli špatně nebo co, zkrátka hned: copak, jakpak, co vy tady – teď je na Borech. Dobrá holka to byla.

BENDL: Tys měl bejt herec, Pepíku.

VĚZEŇ: A to né. Já už se teď chci živit poctivě.

BENDL: Poslyš – co tys dělal, když pro tebe přišli?

VĚZEŇ: Jak – co jsem dělal?

BENDL: No – tos přece musel hrát divadlo. Jak ses tvářil?

VĚZEŇ: Já? Lilium. Spadlej z višně. Nevinně šikanovanej vobčan. To víš, když jsem měl dva kufry a ruksak na zádech, šlo to těžko. A co ty seš zvědavej?

BENDL: Herec přestane bejt zvědavej, až když ho vezou do krematoria. A to si ještě v tom černým autě říká – jestlipak bude plno, jestli bude vyprodáno až na balkón.

VĚZEŇ: Jéžiš, ty seš cvok. Že mě nezavřeli s nějakým poctivým sňatkovým podvodníkem, to bejvaj hodný lidi... Ty mně tady vykládáš vo skotským králi, vo dánským princovi – a přitom se po mně vopíčíš a škrábeš se na nose podle mě. Co jsem ti udělal, že se po mně vopíčíš?

BENDL: To já jenom tak kradu, víš? Kradu ti osobnost, Pepíku.

VĚZEŇ: Každěj krade, na co přijde, to je čas, tejkon. Ale jedno ti, Ládo, řeknu, nuda s tebou není, to teda ne. A nuda, řeknu ti, to je v base to nejhorší, to je hrob.

BENDL: V base jako na divadle, Pepo, ve Skotsku jak v Berouně.

VĚZEŇ: Když ty všechno holt převádíš na divadlo. Nemůžeš taky někdy myslet na něco ušlechtilýho, jako třeba na ředitele věznice nebo na hvězdnou voblohu?

STRUNA (*vejde*): Ládíku!

Mluví spolu oddělení líčicím stolkem. VĚZEŇ mizí.

BENDL: Toníku! Ty jsi přišel?

STRUNA: No jó.

BENDL: Seš prej teď slavněj. Strašně slavněj seš.

STRUNA: Tak to zkouším. Někdy z toho něco je, někdy ne.

BENDL: Vrchlickýho sady se držej.

STRUNA: Vypadáš vesele.

BENDL (*se trochu natrpkle usměje*): No jo. Je tu sranda. Kopce srandy. (*Sedl si ke stolku a bělobou si natírá spánky. Chvilí oba mlčí.*) Ty... Toníku.

STRUNA: Hm.

BENDL: Já mám někde syna. A ty vo něm víš.

STRUNA (*po chvíli*): Dceru.

BENDL: Vlastně jsem to vždycky věděl.

STRUNA: Jenom jsi nechtěl mít tu... odpovědnost.

BENDL: Ví, že jsem její...?

STRUNA: Ne.

BENDL: To je dobře. Co s takovým tátou? Co dělá?

STRUNA: Bude nejspíš dělat matiku.

BENDL: Aspoň se bude živit poctivě. – Přijdeš zas, Toníku?

STRUNA: Až ti to skončí, budu u brány.

BENDL: Seš kamarád, Toníku. Dyckys byl.

STRUNA ochází.

(*BENDL sám.*) Čas, pane primáři. Čas prý všechno zahojí. Jenomže čas taky běží, a vám utíkají role – a už nikdy nebudete hrát Oidipa. (*Svléká věžeňskou halenu.*) Změna kostýmu. Převlek, paní Erlebachová. (*Obléká si civilní sako. Spánky už má*

hodně bílé.) Holky! Jste ještě vůbec? Žijete ještě? Jakkak by ne. Vy budete, až my nebudem. – Pane řediteli, já nechci nic jiného než zase hrát. Publikum na mě nezapomnělo, uvidíte, třeba sem za mnou i leckdo přijede...

Vešel PRIMÁŘ v roli ŘEDITELE.

ŘEDITEL: Já, pane Bendl... nemám zrovna volné místo.

BENDL: Pane řediteli, já jsem dlouho hledal na mapě, poctivě jsem hledal. Já jsem menší město a menší divadlo nenašel.

ŘEDITEL: Nejste zrovna zdvořilý.

BENDL: Tady přece nejde o zdvořilost.

ŘEDITEL: Řeknu to přesněji. Nemám volné místo pro vás.

BENDL (*ovšemže rozumí, ale po chvíli odmítne porozumět*): Já vím, já jsem léta nebyl na jevišti. Třeba už to ani neumím...

ŘEDITEL: Spíš umíte. Talent se nezapomíná. (*Řekl to posmutněle, chvíli sbírá myšlenky.*) Pane Bendl, co si budem povídat. Já nejsem zrovna oslnivý talent. Venkovský herec. Před lety bych si pokládal za čest, kdybych se s vámi mohl objevit na jevišti. Mohl bych říkat – jednou jsem hrál s Bendlem. Dneska... bych se s vámi na jevišti styděl.

BENDL: My jsme kdysi říkali – špatný herec, co nevydrží dvě hodiny ostudy.

ŘEDITEL: Vždyť říkám, že jsem špatnej herec. Jenomže si myslím... a nejenom já... myslím si, že by z jeviště neměl k lidem promlouvat...

BENDL: Jenom dopovězte. Zrádce a udavač.

ŘEDITEL (suše): Chcem lidem něco říkat. A měli bychom mít právo jim to říkat.

BENDL: No jo... to jo. (*Zvolna odchází. ŘEDITELI je ho patrně líto.*)

ŘEDITEL: Já... to neříkám rád, pane Bendl. Já si to opravdu myslím.

BENDL (*beze stopy trpkosti, s nadšeným nápadem*): Nechte mě svítit nebo tahat kulisy. Pane řediteli! Kulisáků je vždycky málo, kdopak touží dělat v neděli, ve svátky, večer. A u malýho spolku, když je velká komedie, se vždycky najde rolička pro šikovnýho kulisáka. – Pane řediteli... já vás prosím.

ŘEDITEL: Dobře. Jste přijat.

BENDL: Pane řediteli, nebude Bendl! Bude městskej policajt nebo hluchý trhovec nebo muž s halapartnou, změním si jméno na programu, zametejte se mnou jeviště, pane řediteli... (*Během té řeči se rychle obléká do kabátu kupce. Výrazně a rozloženě.*) Vezme každý šmejd. Sušené švestky, co leží sedm let v sudě, kterých se ani uředník netkne – celou hrst jich shrábne.

Na jeviště vpadne OŠETŘOVATELKA v roli obrýlené REŽISÉRKY.

REŽISÉRKA: Ale né, pane Bendl! Jak už vám to mám říct? Dyť já se vás bojím.

BENDL (*vesele*): Tak se nebojte. To víte, za mejch časů byl režisér fousatej pán, co seděl v hledišti a říkal: „Přijďte vodsad' a koukejte, abyste o sebe nezakopli.“

REŽISÉRKA (*velmi temperamentně*): To je potom pro kočku, když si změníte jméno na program a z jeviště říkáte: „Koukejte, Bendl hraje jednoho z kupců!“ Tohle je vlastně Chlestakova scéna a vy mu nelezte do toho světla a hodte mu tu repliku co nejrychlejš, nemůžete přece ten sbor kupců roztrhnout na dvě půlky. Divadlo je kolektivní umění, pane Bendl, a vy se jednou smiřte s tím, že kupec je malá role.

BENDL (*vesele*): Paní režisérko, není malých rolí. Což je sice nesmysl, ale tak ušlechtlejš, že se člověk vždycky znovu pokouší.

REŽISÉRKA: Nešlo by to bez diskusí, pane Bendl?

BENDL: Nebojte se, paní režisérko, já to vypálím, že Chlestakov ani nepopadne dech.

REŽISÉRKA: Namouduši že si dám příště pozor, abych vám dala štěka. (*Odchází.*)

BENDL (*za ní volá*): To je velice chvályhodný úmysl, paní režisérko! (*Otočí se zády k publiku.*) Tak holky. Holky, opona.

Hudba, TANEČNICE.

Jste pořád stejný, holky. Vy jste nezestárly. (*Prudce se otočí a vypálí jako kulomet.*) Vezme každý šmejd! Sušené švestky, co leží sedm let v sudě, kterých se ani uředník nedotkne, celou hrst jich shrábne!

Hudba ještě zní, BENDL se něžně usmívá, jeviště se vyprazdňuje a BENDL svléká kabát a hází jej na předscénu.

Šlo to, pane primáři. Na jevišti zapomenete na všechno. Na žlučnickový záchvat, že jste sám, dokonce... že jste vlastně před pár lety dvěma slovy umřel. Šlo to. A ještě bylo i pár... velkých večerů... (*Vytrhne se ze vzpomínky, zajde ke stolku – a technicky se učí.*) Hm hm hm... dopověděl Brutův život. Mám v očích noc – a spát by chtěly kosti.

Vejde VRCHNÍ SESTRA v roli MARIE.

MARIE: To mi nemůžeš přijít naproti? To se musím s těma taškama tahat sama? (*Není nikterak nutno, aby nesla tašky.*) Mistr se nebude po městě tahat s taškama, že ano? (*Nezní to zle, MARIE je spíš unavená a rezignovaná.*)

BENDL: Já se to nemůžu naučit, Marie.

MARIE: Nosit tašky?

BENDL: Roli.

MARIE: Hm. Bramborový placky nebudou, nepřinesla jsem brambory, a za chvíli mám schůzi na ó en vé.

BENDL: Co kdybych ti vyprávěl pohádku? To třeba ještě umím.

MARIE: Pohádky! Na to ty seš.

BENDL: O zebře, co říkáš? Jak měla strašně ráda listí mandloňových keřů.

MARIE neposlouchá, opouští scénu.

No tak ne. Co taky se zvířenou východní Afriky? (*Vrátí se k učení.*) Tak buďte sbohem. Neboť Brutův jazyk už téměř... (*Neví dál, jde se podívat do textu na stolku, huhlá.*) ... už téměř dopověděl Brutův život. (*Zkusí to naplno.*) – Tak buďte sbohem. Neboť Brutův jazyk... (*Zas neví, nechce tomu uvěřit, jde k textu.*)

Vrací se MARIE, je na odchodu, jenom přechází jeviště. Suše, netrpělivě, už to nemůže poslouchat.

MARIE: Tak buďte sbohem, neboť Brutův jazyk už dopověděl Brutův život, mám v očích noc a spát by chtěly kosti. (*Odejde.*)

BENDL si promne tvář, pochopí, že už se to nikdy nenaučí, jde si sednout k líčicímu stolku. Vchází REŽISÉRKA. BENDL bere šedivou paruku, kterou na začátku příběhu strhl – a celou příští scénu si ji lepí a upravuje masku.

REŽISÉRKA: Pane Bendl... já bych moc ráda dělala Oidipa. To víte, nevím, jestli mi to dají. Hrál jste někdy Oidipa?

BENDL: Ne.

REŽISÉRKA: Kdyby mi to dali, tak bych s vámi moc ráda dělala
věštce Teiresia. Co říkáte?

BENDL: Že vám to nedaj.

REŽISÉRKA: To je fakt. Nemohl byste to řediteli nějak nadhodit?

BENDL (*je suchý, bryskní*): Oidipa bych nezačínal podfukem, nebo
si na konci budete muset vypíchnout oči.

REŽISÉRKA: Jaký podfuk, jde o přímluvu.

BENDL (*velmi přísně*): V otázkách morálky mě nepoučujte.

REŽISÉRKA: Že to říkáte zrovna vy, pane Bendl. (*Hned je jí líto
vlastního podráždění.*) Promiňte, já vím, že vás to dodneška
trápí.

BENDL: Vás to přece taky trápí, i když jste to nezažila.

REŽISÉRKA: Proč to nevysvětlíte aspoň nám, co jsme to nezažili,
jak to tenkrát vlastně bylo?

BENDL: Copak to jde vysvětlit?

REŽISÉRKA: Proč by nešlo?

BENDL: Protože vysvětlovat znamená omlouvat. Omlouvat neomlu-
vitelné. Vás učili, že každý příběh má mít katarzi, že? Takový...
pročištění klystýrem. Tak tenhle příběh katarzi nemá.

REŽISÉRKA: Přece nechcete říct, že už do konce života...

BENDL: Na tu chvilku, co jsem na scéně... na tu chvilku, co hraju – na to musíte zapomenout. To je všechno, co já chci – a co můžu. Jenom... ta chvilka je čím dál kratší.

REŽISÉRKA: Je vám něco?

BENDL (*tvář už má jinou, paruka je nasazena*): Teiresias je pro mě už moc velká role.

REŽISÉRKA: Prosím vás... To spíš mně to nedaj.

BENDL: Dělejte Oidipa. Hrajte ho na náměstí. Pár sudů, na nich pár prken... Štefan to nasvítí... Anička bude vybírat do klobouku... já bych moh... napovídat bych moh...

REŽISÉRKA: Je vám dobře? Potřebujete něco?

BENDL: Jo. Čtvrták žitný. Třeba to s ním půjde... (*Dívá se na REŽISÉRKU, velice něžně se usměje a velice něžně řekne.*) Anči...

REŽISÉRKA: Já... já někoho zavolám. (*Odběhne.*)

BENDL (*sám; obléká si nemocniční kabátek, poslední kostým, který zbyl na panácích, reklamní figuríny a krejčovské panny jsou teď holé*): Nebýt flétnou, pane primáři, to je celá moudrost ze hry na Oidipa. Nebýt flétnou, na kterou kdekdo píská – a přece znít svým tónem v orchestru. Jenomže to bych nesměl už tenkrát, na pouti na náměstí, nakouknout za špinavý hadr v té boudě,

co se tam maňasci mlátili po hlavách a křičeli: Já ti dám, tumáš!
To mně bylo jedenáct, pane primáři, a já jsem nemohl vědět, že
mám utíkat, jak nejdál dovedu, od maňásků, od jevištěta ze
špinavých hadrů, utíkat pryč od těch dvou staříků, co křičeli:
Já ti dám, tumáš, tumáš! (*A pak, v protikladu ke všemu předešlému,
dodá se vším štěstím obsaženým v těch slovech.*) A hráli divadlo!
(*Po chvíli.*) Holky!

Nikdo nepřichází.

Holky!

Přiběhne VRCHNÍ SESTRA, PRIMÁŘ, ASISTENT.

VRCHNÍ: Co nám to děláte, pane Bendl?

ASISTENT: Nesmíte vstávat.

VRCHNÍ: Pojd'te, jenom klid.

Odvádějí ho na postel.

PRIMÁŘ: Kde je sestra, jak to, že tu není?

Přiběhne OŠETŘOVATELKA.

Jak si to představujete, sestro?

BENDL: Aničku nechte, Anči za nic nemůže! Mě taky nechte.

ASISTENT: Morfium?

PRIMÁŘ: Ne. Nechte ho v klidu.

BENDL: Děkuju, pane primáři. Za trpělivost děkuju.

PRIMÁŘ, ASISTENT, VRCHNÍ SESTRA a OŠETŘOVATELKA možná mizí, možná jen odejdou do pozadí mezi figuríny a setrvají tam do konce.

(BENDL sedí na posteli, tvář v ostrém světle.) Štefan... Karlovská... (Opakoval si suše ten rozsudek smrti. Snad i uléhá, ale náhle se zvedne – a bez hereckých akcentů, jen jako důkaz, že si vzpomněl, řekne čistě, jasně, technicky.)

Tak buďte sbohem. Neboť Brutův jazyk už téměř dopověděl Brutův život.

Mám v očích noc a spát by chtěly kosti.

(Najednou zoufale.) Pane primáři! Sestro! Pane asistente! Já přece potřebuju obecnstvo!

Ozvala se známá hudba, objeví se TANEČNICE, netančí, jen jdou krokem tanečnic, dívají se na BENDLA, to většinou nedělávaly, pak ta tmavá zatáhne nad BENDLOVOU postelí bílou oponu, a možná ho jenom zakryjí svými těly a přijmou do své náruče. Z pozadí přicházejí do popředí ELA, EVA a EMA.

ELA: Nechte být, pohřeb to byl slavný.

EMA: Zase jsme se jednou sešly, dámy.

EVA: Dyť von byl taky trochu naše mládí...

ELA: A stejně vám řeknu – herec je hercem z ješitnosti. Skrz tu slávu... aby ho jiní viděli... Dyť i ten funus má vlastně hezčí.

EMA (rozmaryně): Třeba z lenosti. Aby nemusel ráno tak brzo vstávat.

EVA: A koneckonců, vlastně jenom říká cizí slova, co jiní vymysleli.

ELA: Ale von je říkal hezky.

STRUNA (*šel za nimi, v ruce má buřinku*): Táhněte už k čertu, báby!

ELA: Co na nás křičíte?

EMA: Co si to dovoluujete?

EVA: Kdo jste, co vlastně chcete?!

STRUNA: Já chci – aby žil. Teprve když nejsi, teprv potom... už nic nenapravíš. Já chci, aby žil.

Za scénou nebo možná z pásku se ozve BENDL. „Hráli jsme vám, velectění, tu žebráckou operu...” – A BENDL se objeví vzadu, prochází mezi figurínami, někdy si na některou sáhne. Nejspíš ho vidíme v siluetě, reflektor volně přebíhá trosky jeho jevištních postav v podobě schumlané kupy kostýmů na předscéně. Všichni na jevišti bez hnutí sledují

*BENDLŮV stín. A pak mu STRUNA podá buřinku – a BENDL zazpívá,
ve staré masce, ale mlád a zářivý, poslední sloku.*

BENDL:

Jsou vám lidi,
co žijou potmě,
jiný žijou
v světlech spíš,
a ty lidi,
co žijou v světlech,
skrz to světlo
nevidíš.

Tančí s tanečnicemi – a jeviště se velmi zvolna potápí do tmy.

Pár autorových poznámek závěrem

Hru na Oidipa hrajeme pořád a všichni. Vladimír Bendl ji přinejmenším hraje poctivě.

Ačkoli mě skutečnost usvědčuje z romantické iluze, jsem pořád ještě přesvědčen, že velké umění nemůže dělat malý člověk. Ale nebývá někdy malý člověk v něčem velký? A naopak?

Vladimír Bendl neexistuje. České herectví spolupracovalo v čase protektorátu s nacisty minimálně. Ostatně, nejde přece o herce, nebo aspoň – nejenom o ně.

Ve hře je použito útržků z Gogolova Revizora a Shakespearova Julia Caesara v překladech B. Mathesia a E. A. Saudka. Útržky jsou někdy kontaminovány a slouží jen jako znak.

(Gogol se například po nacistickém přepadení Sovětského svazu už nesměl objevit na scéně.)

Oldřich Daněk
Válka vypukne po přestávce
aneb Dostih na dlouhé trati

Edice Drama

Ilustrace na obálce Kaspone/Shutterstock.com

Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 14. 8. 2026

ISBN 978-80-274-5116-6 (epub)

ISBN 978-80-274-5117-3 (pdf)

ISBN 978-80-274-5118-0 (prc)

KNIHOVNA? KNIHOVNA!

Využijte **prostor**
pro studium, setkání,
kulturu i relax.

Stahujte **e-knihy zdarma**
z e-knihovna.cz, prohlížejte
digitalizované tituly na
digitalizovane.cz.

Sledujte **videocasty**
a přednášky na
youtube.com/@knihovnaPraha.

Půjčte si obraz v Artotéce,
audioknihu, CD, film
nebo deskovou hru.

Tvořte se dřevem, papírem,
barvami, kůží i látkami.
Otevřený ateliér DOK16,
Atelier Jezerka a Kreativní
centrUM v Ústřední knihovně.

Navštivte přednášky,
koncerty, autorská čtení,
filmové projekce, akce
pro děti. Sledujte
mlp.cz/akce.

**Městská
knihovna
v Praze**

Vyzkoušejte svět
virtuální reality.
Více na mlp.cz/vr.